

akademski list

PRESSING

broj 86 * godina XXX

PRESSING

www.pressing-magazine.rs

Natalija Stepanović

Henrik Kim Rer

Jelena Đukić-Pejić

Milorad
Doderović

I studenti
(se) pitaju
Profe vs
korona

TICKET

STRIPARNICA

UL. Milojka Lešjanina 1
Niš

tel. 018/242-261

AKADEMSKI LIST **PRESSING**

Godina XXX, broj 86 - zima 2020.

Izdavač:

**STUDENTSKI INFORMATIVNO –
IZDAVAČKI CENTAR NIŠ**

Glavni i odgovorni urednik:
Dejan N. Kostić

Tehnički urednik: **Milena Lazarević**

Lektura: **Aleksandra Gojković**

Redakcija: **Jugoslav Joković,
Aleksandar Blagojević, Dejan Dabić,
Srđan Savić, Ivana Božić Miljković,
Marko Stojanović, Velibor Petković,
Aleksandar Nikolić Coa, Ivana I.
Božić, Stefan Marković, Vladan
Stojiljković**

Saradnici u ovom broju: **Vladimir
Veljković, Aleksandar Radovanović,
Jovana Kovačević, Miljana Stanoje-
vić, Snežana Đorđević**

Uvodnik

Zašto?

Zato što i Pirot tvrđavu ima

Zato što politika i nasilje dva brata rođena

Zato što se i profe bore protiv korone

Zato što joj ne znamo "mentalitet"

Zato što su Jelena i Doder liga za sebe

Zato što je Henrik veliki

Zato što je važna džez autonomija

Zato što nas čeka studentsko pero

Urednik

Sekretar redakcije: **Radica Opačić**

Adresa: **Šumatovačka bb, 18000 Niš**

Telefon: **018/523418**

Fax: **018/523120**

E-mail: **siic.nis@gmail.com**

Internet prezentacija:

**www.pressing-magazine.com
www.pressing-magazine.rs**

Žiro račun: **310-159479-83**

List izlazi tromesečno

Štampa:

Kreativni centar print, Niš

Tiraž: **1000 primeraka**

Izdavanje ove publikacije i

realizaciju projekta "I studenti (se)
pitaju"
podržali su:

**Ministarstvo prosvete, nauke i
tehnološkog razvoja
Ministarstvo kulture i
informisanja
Grad Niš**

GLAVNI UREDNICI:

Aneta Radivojević, 1991-1996, (br. 1-12, 18-25)
Aleksandar Blagojević, 1994-1995, (br. 13-17)
Dobrivoje Ljujić, 1997-1999, (br. 26-31)
Jugoslav Joković, 1999-2003, (br. 31-44)
Dejan Stojiljković, 2004-2009, (br. 45-59)
Dejan N. Kostić od 2010. (br. 60-)

Sadržaj

strane **6 - 10**

Intervju: Natalija Stepanović

Ostvaren glumački san

Razgovarala: **Jovana Kovačević**

11 - 13

Priča o Pirotskoj tvrđavi

Kale između Naisusa i Serdike (I deo)

Piše: **Vladan Stojiljković**

14 - 15

Političko nasilje u Srbiji (I deo)

Piše: **Vladimir Veljković**

16 - 17

Prosveta protiv korone

Kad školska zvonca utihnu

Piše: **Ivana I. Božić**

strane 18 - 20

Uticaj COVID-19 na mentalno zdravlje pojedinca

Piše: **Snežana Đorđević**

21 - 25

Liga izuzetnih novinara (1)

Intervju: Jelena Đukić Pejić

Ne želim da ikada stanem

Razgovarala: **Jovana Kovačević**

26 - 29

Liga izuzetnih novinara (2)

Intervju: Milorad Doderović

Četiri decenije novinarstva

Razgovarale: **Miljana Stanojević i Jovana Kovačević**

30 - 31

Intervju: Henrik Kim Rer

Njujork nisu pobedili ni teroristi ni uragani - neće ni Korona

Razgovarao: **Marko Stojanović**

31 - 34

Vek džeza (32)

Džez kao samosvojna i autonomna muzika

Piše: **Aleksandar Radovanović**

Razgovarala: Jovana Kovačević

Intervju: Natalija Stepanović

Ostvaren glumački san

Svima je poznato da ne treba odustajati od svojih želja, ali šta to stvarno znači pokazala je Natalija Stepanović (18), koja je ostvarila svoj dugogodišnji san i upisala Fakultet dramskih umetnosti, i to kao prva na listi.

Glumu voli od kad zna za sebe, a njome se ozbiljnije bavi od šestog razreda, kada je u školi glume prvi put izašla na scenu. Od svoje šesnaeste godine je, kao član Akademskog pozorišta Studentskog kulturnog centra, igrala u raznim predstavama. Tamo je još više zavolela pozorište, za koje kaže da je, pored glume, njen najveća ljubav.

„Sam proces spremanja predstave je za mene predivan. Svaki put kad se radi neka nova predstava, to je za mene novi najlepši period u životu.“

Pored toga što voli glumu, Natalija se takođe bavi i muzikom, a budući da je glumačku akademiju upisala već nakon treće godine Muzičke škole u Nišu, planira da srednju školu završi vanredno, uporedo sa fakultetom. U budućnosti bi volela da glumi u pozorištu, ali kaže da bi rado prihvatile i ulogu na filmu. Kao neko ko je upisao fakultet za koji važi da je „rezervisan za decu glumaca“, Natalija još uvek nije potpuno svesna svog uspeha, ali je ipak pristala da mi dočara kako je izgledao put do ostvarenja njene najveće želje.

Kako se osećaš povodom svog nedavnog uspeha?

Otkako sam se vratila iz Beograda, jednog trenutka kapiram da se to desilo, a u drugom trenutku nisam svesna toga što se desilo. To je neko neodređeno osećanje, neka zbumjenost. Mislim da će da shvatim da sam upisala Akademiju tek kad počnem da se pakujem za Beograd, ili kad stignem tamo, ili kad budem imala prvo predavanje. Možda je to zbog toga što kad čekaš baš taj jedan dan celog života, dan kad ćeš da

saznaš da si upisao Fakultet dramskih umetnosti, i onda se on ispunii baš onako kako si ga zamišljao, to je bukvalno to – ostvarenje sna, a to je teško prihvatići, stvarno je nepojmljivo, ali je i predivan osećaj i presrećna sam. Zašto je baš gluma tvoj izbor?

Meni je to prirodno stanje uma. Oduvek je tako bilo. Mislim da je prvi momenat kad sam shvatila da je to gluma bio negde na početku osnovne škole, otprilike tada sam intenzivno počela da, takoreći, glumim kod kuće. Kući nikada nisam bila u svom liku, uvek sam glumila nekog i uvek se igrala nečeg. Čak i kad učim, ne

mogu da učim kao da sam ja ja, nego sam ja učiteljica koja pokazuje deci gradivo i uči ih, ili držim predavanje na nekom skupu. Uvek je tako bilo i oduvek sam osećala potrebu za tim, iako možda tada nisam bila svesna da je to gluma. U šestom razredu sam krenula u školu glume i od tada, bukvalno od prvog tog časa, nijedna sekunda mog života nije prošla bez želje za glumom, niti sam posumnjala da želim time da se bavim.

Ni sama ne znam kako je došlo do toga da moj izbor bude baš gluma, ali mislim da je to zato što je meni gluma sloboda. Taj svet mi je slobodan. A zaista imam ogromnu potrebu da izrazim sve što mislim i osećam. Mislim da u današnjem svetu, koji je mnogo brz, konfuzan i u kom svi negde jure, sve je tako haotično, uopšte nemamo vremena da prepoznamo sopstvena osećanja. Meni se bezbroj puta u toku jednog dana desi da ne znam gde mi je glava, da ne znam kako se osećam, a verujem da je mnogim ljudima tako. A onda odem na probu, vrlo često zabrinuta, tužna, nervozna ili sa bilo kojim drugim ružnim osećanjem i ono se potpuno gubi u trenutku kad se radi. Na svakoj probi mi se to dešava i to je najlepša stvar u tome. To je kao ulazak u drugi svet. Onoliko koliko mogu da se u tom trenutku odvojam od stvarnosti i da budem u nekom drugom, za mene mnogo lepšem svetu, toliko mogu i da iskažem sve ono što ne mogu u stvarnosti. Nije da inače ne mogu da iskažem svoja osećanja, ali tamo toliko pronalazim slobodu i razumevanje za sve što želim, u nekim trenucima i utehu, ne osećam se ni u jednom trenutku ugroženo u tom svetu. To je jedna potpuna sloboda duha i života.

Kako je izgledalo spremanje prijemnog?

m mislila da će mi trebati mnogo više vremena da se spremim nego što zapravo jeste. Pre početka spremanja rekla sam sebi da ne smem da dozvolim da izađem na prijemni sa ikakvom trunčicom sumnje u sebe, jer za to zaista nema mesta. Ima već previše stvari na tom prijemnom koje mogu da te poljujaju, da ti poremete koncentraciju i samopouzdanje, da bi ti sam sebe dodatno poremetio nesigurnošću. Cilj mi je bio da se spremim najbolje što mogu, pa onda šta bude biće.

Šta podrazumevaš pod tim psihičkim pripremama?

Moraš da budeš spreman za neku vrstu terora koji te

čeka u toku užeg kruga. Kad krećeš na prijemni, ne možeš da budeš ni 0,1 posto siguran da ćeš proći jer je prijemni jako subjektivan. Možeš da se spremiš beskraino dobro i da budeš zaista zadovoljan, ali da se jednostavno tom nekom ko odlučuje to ne dopadne. Zato ne smeš da dozvoliš sebi da te bilo šta poremeti. Ja sam to dozvolila sebi zbog jednog komentara u širem krugu. U tom trenutku me nije poremetio, ostala sam pribrana i jako pozitivna, ali kad sam izašla, ja sam odustala, isplakala sve suze ovog sveta, i bila sam sigurna da je to kraj i da nikad neću upisati Akademiju. Iako sam bila zadovoljna svojim izvođenjem, zbog tog jednog komentara ja sam sebi ubacila nešto u glavu. U toku užeg kruga svi smo se susretali sa mnogo kritika profesora od kojih su neke bile jako negativne. Ljudi su sa nekih časova odlazili zaista unezvereni. Mentalno stanje o kome govorim podrazumeva da apsolutno ne sme da postoji „ne mogu“, „ne umem“, „ne znam to da uradim“ samo treba da uradiš šta se traži, pa bilo i najgore na svetu. Naravno da će, kad uradiš nešto mnogo glupo, neko da ti kaže da je glupo i da promeniš to, ali u tome ne treba da čuješ da je glupo, nego da treba da promeniš i da shvatiš to kao dobronomernu kritiku, jer svi oni imaju za cilj da ti pokažu kako treba. A postoje i mnogi ljudi tamo koji će pokušati da te poremete da bi videli tvoju reakciju. To su nam svima radili i tek će raditi tokom studiranja. Ceo taj svet je takav, ali spremna sam na to i ne smeta mi, jer je jako izazovno, a možeš da vidiš i svoju reakciju, koje nisi ni bio svestran jer ti se tako nešto nikad do sad nije desilo. Samo ne smeš da dozvoliš da te išta poremeti.

Kako si se osećala tokom polaganja?

Ja inače imam tremu, ne onu lošu, već pozitivnu. Ali

fascinantno mi je što je nisam imala na prijemnom. Dan pred polazak u Beograd bila sam ubedjena da će tog dana imati tremu, ili makar biti uzbudjena. Kada je došao taj dan, uzbudjenje koje sam osećala bilo je manje od onog koje imam dan pred neku premijeru. Isto je bilo i na dalje i dan pred prijemni sam mislila da to nije dobar znak i da će me sutra stići sve. Na dan prijemnog sam se probudila, tražila oko sebe tremu i nisam mogla da verujem da se to dešava. Na fakultetu je bila mnogo lepa atmosfera, i tada sam se već pomirila sa tim da nemam tremu, tu je nešto malo, ali ništa preterano. Rekla sam sebi da će ići nasmejana, ali mnogo je nezgodno što je to bukvalno tvojih pet minuta kad moraš da pokažeš apsolutno sve, ne samo sve što si spremio za prijemni, već celog sebe. Ako se ne pokažeš tad, ode ti ceo prijemni, a stvarno je šteta da ti trema to upropasti. Mislim da nisam imala tremu zato što sam poslednjih mesec dana pred prijemni intenzivno razmišljala o njoj, dve nedelje pre prijemnog ona me je totalno pojela. To se na kraju ispostavilo kao dobro jer sam tada ispraznila sve kapacitete treme i onda mi je posle bilo lakše. A da je tad nisam imala, onda bi me verovatno stigla na prijemnom. Mnogo mi je drago što sam uspela sebi da objasnim da ne smem da dozvolim da me trema poljulja, baš zbog toga što sam se toliko spremala i dala sve od sebe da to ispadne dobro.

Sa kakvim si se preprekama susretala?

Pre prijemnog mi se desilo nekoliko baš loših stvari i to su mogle da mi budu prepreke ali ja to nisam dozvolila. Ne bih oprostila sebi da izađem nespremna na prijemni ili sa imalo sumnje, i rekla sam sebi da ne smem da dozvolim da me takve stvari poremete, i nisu. Međutim, prepreke su mi bile neke unutrašnje stvari. U nekim trenucima u toku spremanja stalno sam sebi pričala „to mora da bude vrhunac monologa, tu moraš da se rasplačeš, to mora ovako“, a ne mora. Kad kažeš da mora, onda pritiskaš sebe i tad nikad neće da izgleda onako kako si zamislio. Onda si sam sebi prepreka zato što si ubacio nešto što nije ni dobro ni tačno u svoju glavu. Uz pomoć Miloša Cvetkovića, glumca Narodnog pozorišta koji me je spremao, nekako sam prestala to da radim. Tekst je postao deo mene i ja sam postala deo njega i onda sam ga svaki put pričala iskreno. I tokom užeg kruga se desilo par sitnica, ali u svakoj sekundi sam se vodila mišju „ne razmišljaj o tome da li možeš, jednostavno moraš“. Znala sam da će mnogo lakše da mi bude da sad uradim to nego da

posle ceo život plačem što nisam upisala ono što sam htela.

Kakva su tvoja očekivanja od glumačke akademije?

Stvarno jedva čekam početak studiranja, zato što želim da naučim beskonačno mnogo stvari i beskrajno sam uživala tokom užeg kruga, koji je kao mini studiranje - ono što te čeka naredne četiri godine to je bilo u tih nedelju dana. Očekujem jedan ogroman napor, zaista sam spremna za to. To očekujem i zbog priča starijih studenata, a i na osnovu ovog užeg kruga. Ne znam koje reči da upotrebim da objasnim koliko jedva čekam taj napor, jer uživam u njemu. Jeste da ume da bude mnogo iscrpljujuće, do tačke da nisi više siguran da možeš da hodaš od fizičkog umora, ali očekujem i volela bih da steknem mnogo znanja i verujem da hoću, zato što je to fakultet koji su završili mnogo veliki ljudi, i smatram da još uvek može da pruži onoliko znanja koliko je pružao nekada. Kada uporedim svoja očekivanja od srednje škole sa onim kako je bilo, mogu da kažem da je bilo čak mnogo lepše nego što sam zamišljala, i nadam se da će tako biti i sa Akademijom, pošto je već zamišljam kao najlepši period života.

Šta bi volela da postigneš u svojoj karijeri?

Imam cilj da vratim Sonju Savić na našu scenu. Ona mi je, inače, omiljena glumica. Možda će zvučati ružno da kažem, ali mislim da nam fale filmska i pozorišna scena, makar onakve kakve su nekad bile. Imamo mi izuzetno kvalitetne glumce trenutno, ali ova hiperprodukcija je toliko uzela maha. Za pozorišta van Niša ne mogu da pričam jer ih nisam videla, ali za film mogu jer vidim šta se snima. Sada se snima samo da bi se što pre snimilo, a da li je to kvalitetno i dobro odraćeno, to više nikog ne interesuje. To je jako glupo i mnogo tužno. Stvarno je tužno, zato što je to skrnavljenje jedne umestnosti. Ne znam u čemu je stvar, možda će shvatiti tokom studiranja. Volela bih da nađem ljude koji isto tako razmišljaju, a sigurna sam da ih ima, volela bih da se ljudi osveste i shvate što je dobro, i volela bih budem neko ko će tome doprineti. Nekako zvuči smešno da ja kao pojedinac koji je tek upisao prvu godinu to uradim, ali zaista imam cilj da dam sve od sebe da se vrati na našu filmsku i pozorišnu scenu nekadašnji kvalitet. Imam za cilj da dam onoliko koliko kao pojedinac mogu da se to prekine dok nije došlo u onu krajnost koja se trenutno sluti. Nemam ništa protiv toga da se sve prihvata zato

što verujem da od svega može dobra stvar da se napravii, ali mislim da ja neću biti neko ko to radi, ne zbog svog ponosa ili zato što je to ispod mog nivoa, nego zato što to ne vodi ničemu. Snimanje samo da bi se zaradile pare mi je grozno, iz prostog razloga što mislim da je to vredanje jedne umetnosti i vredanje svih onih ljudi koji su nam ostavili predivne stvari, koji su ceo svoj život posvetili glumi. Stvarno ne bih imala obraza da posle velikog Nebojše Glogovca i Sonje Savić radim tako nešto. Radije se ne bih bavila ovim poslom nego da se prepustim tim vodama, koje su trenutno ogromne i koje ne znam dokle će da stignu.

Glumila si i u Akademskom pozorištu. Reci mi nešto više o tom iskustvu.

Obično kažu za mene da se mnogo brzo integrišem u novu sredinu, da se jako brzo osećam kao da sam celog života tu i da se ljudi iz te sredine osećaju isto. Tako je bilo i sa Akademskim, i to već od drugog meseca mog bivstvovanja tamo. Atmosfera je jako glumačka i jako umetnička, što meni mnogo odgovara. Ne učiš samo od reditelja, nego i od svih ljudi koji su tu godinama. Nekako se oseća u vazduhu to znanje. Svi su prijateljski nastrojeni jedni prema drugima, svi su raspoloženi da ti prenesu znanje, a to je najlepše od svega. Kad god se radi nešto, radi se zajedno, a taj timski rad mi je omiljen. Spremanje predstave je grupni rad, pomažemo se međusobno, dajemo savete, i to je predivno. Ni u jednom trenutku nisam osetila u Akademskom pozorištu neku vrstu rivalstva ili zavisti, a ima toga u glumačkom svetu, te sujete, što je po mom mišljenju jako nepotrebno i ružno, jer svi smo tu zbog jedne stvari, svi istu stvar volimo i njoj težimo, pa onda nema razloga da se ne volimo.

A na prijemnom? Ima li tamo rivalstva?

To je diskutabilno, stvarno ne znam da li ga ima zato što ga ja nisam osećala. Baš sam se pitala da li ću osećati to u toku užeg kruga. Ne bih mogla sebi da zamerim i da je bilo tako, jer se 370 kandidata bori za 10 mesta, i ne možeš nikome zameriti ako se oseti takmičarska atmosfera. Ali ja je nisam osećala, štaviše, baš smo se u užem krugu nekako svi zavoleli, zbljžili za tih nedelju dana i bilo je mnogo lepo, a kažu i profesori i stariji studenti da to obično ne bude tako. Možda je samo na momente bilo rivalstva, ali smo se i međusobno pomagali. Zajedno smo radili vežbe dikcije, vežbali

scenske pokrete ili imitacije životinja. Za neke ljudе iz užeg kruga mogla bih da se zakunem da ih znam ceo život, stvarno smo se toliko zbljžili. Bila je to predivna atmosfera i predivno iskustvo, i mnogo sam naučila, zaista je bilo neprocenjivo. Sve osobe sa kojima sam upisala godinu su mi već jako drage, ali sa dve-tri sam već najbolji drugar. Baš sam se sa nekim ljudima odmah ukapirala i tih sedam dana samo bili nerazdvojni. Mogu da zamislim kako će nam biti tokom studiranja, pogotovo što je Akademija takva da se dan i noć provodi na njoj, od jutra do mraka bez prestanka. To je jedna desetočlana porodica plus profesor koji drži klasu.

Postoji li neki recept za uspeh koji koristiš?

Možda će zvučati kao kliše, ali važno je nikad ne odustajati od svojih snova. Ali ne može samo da se želi, jer nisu u pitanju samo talenat i želja, nego mora mnogo da se radi. Smatram da sam u toku spremanja dala stvarno sve od sebe, ali kad se dođe do prijemnog, tad apsolutni fokus mora biti samo na tome i u tom trenutku ne sme postojati ništa drugo. Dok je trajao prijemni, za mene stvarno ništa drugo nije postojalo, a mesec dana pred prijemni nisam izlazila, društvene mreže sam minimalno koristila, zato što sve to oduzima pažnju i koncentraciju, puni ti mozak nepotrebnim stvarima. Hoću da kažem da je sve to deo spermanja i da je mnogo odricanja potrebno da bi se došlo do cilja. Ne samo da bi upisao Fakultet dramskih umetnosti ili da bi postao dobar glumac, nego i za bilo šta drugo. Mislim da je potrebna apsolutna posvećenost, mnogo odricanja i, naravno, mnogo rada da bi se ispunio neki cilj.

Piše: Vladan Stojiljković

Priča o Pirotskoj tvrđavi

Kale između Naisusa i Serdike (deo prvi)

"Ispred grada, iza jedne stene, izbija veliki izvor; oko grada teče jedna voda koja tera točak na kome su okolo vedrice, one crpu vodu i sipaju je u korito i tako se voda sprovodi do hamama. Ova voda teče naročito oko tvrđave koja leži na jednoj steni; ranije je bila vrlo jaka, ali sada je sasvim propala, tako da postoji još samo nekoliko kula na kojima rode svijaju svoja gnezda. Stanovnici su većinom hrišćani i arijanci i u gradu postoji samo jedna turska džamija ili crkva... Gore na brdu, ispred grada mogu se videti još veliki delovi zida stare tvrđave..."

Ovako je pirotsku tvrđavu video pruski lekar i apotekar Rejnold Lubenau 1587. godine na svom putovanju do Carigrada. U prošlosti, međutim, ova građevina imala je bitan strategijski značaj, pre svega kao pogranična fortifikacija na važnom putnom pravcu koji je povezivao Istok i Zapad.

Pirotski kraj je smešten na sredokraći dva važna urbana centra još od perioda rane antike na Centralnom Balkanu - Naisusa i Serdike, Niša i Sofije. Međutim, o njemu postoji ma-

lo podataka u pisanim izvorima. Ne može se sa sigurnošću tvrditi da je ovde postojalo naseljeno mesto u predrimsko doba kada su ovom oblašću vladala tračanska plemena Besa i Meza.

Najnovija arheološka istraživanja ipak daju mogućnost da se dođe da zaključka da je ovde bilo naseobina iz praistorije jer celom dužinom današnjeg koridora E75, koji u delovima prati komunikaciju Via militaris i kasnijeg Carigradskog druma, postoje lokaliteti koji daju prostora i za ovakve mo-

gućnosti.

U antici i periodu kasne antike na mestu današnjeg pirotskog grada egzistira pogranično naselje koje je u itinerarima ubeleženo kao Tures (lat. kula), a potvrde se nalaze i u pronađenim epigrafskim spomenicima, uglavnom na grčkom jeziku. U okvirima Rimskog carstva ovo naselje je pogranična utvrda na granici provincije Trakije. U sistemu puta Via militaris tu je smešten mansio, putna stanica kakvih je bilo duž cele komunikacije. Prokopije, Justinijanov savremenik u svom delu *De Aedificis*, "O građevinama", pominje u tom delu gradić pod nazivom Quimedava, malo utvrđenje smešteno istočno od grada.

Verovatno da ruševine koje pominje Lubenau pored tvrđave pripadaju ovoj fortifikaciji, međutim, sigurna ubikacija nije moguća. Istraživanja sprovedena 2015. godine pokazala su da je obim pirotskog utvrđenja u antici bio većih dimenzija, koje više odgovaraju vojnom logoru negoli samo putnoj stanici sa kulom. U istoriografskim svedočanstvima i arheološkom materijalu za sada nema pouzdanih dokaza o stacioniranju slovenskih plemena na ovom prostoru. Tures ostaje sve do VII veka pogranično mesto i putna stanica i gotovo da o njemu nema pomena u izvorima. Tek u ranom srednjem veku, stabilizacijom vizantijске vlasti u Ponišavlju, mesto dobija novu namenu. Na istočnoj padini jedne izbačene stene, na kojoj će se kasnije formirati Gornji i Srednji grad, otkrivena je sredinom prošlog veka srednjovekovna nekropolja u kojoj je istraženo oko 80 grobova.

Pokojnici su slobodno ukopavani bez grobnih konstrukcija i obeležja, većina grobova nema priloge, a tamo gde ih ima uglavnom je reč o nakitu. Preliminarni rezultati arheoloških istraživanja opredelili su ovu nekropolu u raspon od XI do

XIV veka. Ovo je period kada se vizantijска vlast na Balkanu stabilizuje pod vladavinom Vasilija II Bugaroubice. Podizanje utvrđenja sigurno se može vezati za epohu vizantijске vladavine i nastojanje da se ojačaju pozicije na Centralnom Balkanu. O fizičnom utvrđenju nemamo preciznih podataka kao ni za većinu gradova u dubini teritorije.

Za stanovnike Pirota i okoline do danas ova tvrđava ostala je poznata kao Momčilov grad ili Kale. Naziv Momčilov grad, koji se spominje i u naučnoj literaturi, vezan je za predanje o bugarskom vojvodi Momčilu, pobunjenom feudalcu iz razdoblja vizantijске vlasti. Ipak, malo je verovatno da je vojvoda Momčilo, koji je živeo u prvoj polovini XIV veka, utvrdio pirotsku tvrđavu i koristio je kao jedno od svojih sedišta. Naziv Kale se čini mnogo merodavnijim jer je to turski naziv za tvrđavu i on je tokom viševekovne vlasti Osmanlija na ovim prostorima ostao upamćen u naruču pirotskog kraja.

Opipljivi delovi vezani za istoriju pirotske tvrđave vezuju se upravo za period prodora i vladavine Turaka. U vizantijskim izveštajima iz sredine XIV veka povremeno se pominju akcije na utvrđivanju strategijskih pravaca koji se nalaze na pravcu osmanskih osvajanja, naročito u delovima Bugarske. Pirot je i u doba kada Lazar Hrebeljanović preuzima gospodarenje nad ovim oblastima krajnja istočna utvrđena tačka na pravcu turskog prodora.

U hronici koju je napisao čuveni turski hroničar Mehmed Nešrija opisano je na upečatljiv način osvajanje pirotske tvrđave, a može se u fragmentima stvoriti slika o njenom položaju i izgledu: ...

"Pričalo se da je Šišman (bugarski car) imao na granici jedan visoki tvrdi grad u vremenu kada mu je Ali paša uzeo zemlju,

a koji se zvao Šehir koj. Pozadi mu je bila provalija a spreda je bio ševarika i njega beše paše, visoki beleg kome je bog pomoćnik, zauzeo. Lazar dade vojsku Dimitriju Kobiliću pa mu zapovedi da ode i Šehirkoj uzme od Turčina. Ovaj Dimitrije bio je jedan hrabar, besan prokletnik. Kažu da je mogao sam da se bori protiv deset hiljada muževa. Tad Dimitrije pojaha svog ajgira i sa nešto malo nevernika dođe u Pirot, pa se sporazume sa nevernicima koji su bili u gradu. Pirot predadoše Dimitriju. To je čuo car pa dade deset hiljada ljudi Jahši begu, Ejne begu subaši i Sarudža paši i posta ih protivut Pirotu.

Došavši udariše mu na okolinu i svu je popališe i srušiše. Lazar čuvši za ovo, posla svoga sestrića s dvadeset tisuća ljudi rekavši: "Idi pa dovedi ovamo nevernike Pirote i njegove oblasti da ne bi Turčinu bila muka. To je Gospodar čuo, pa naredi da se Jahši begu sinu Timurtaša da dvadeset tisuća ljudi i reče mu: "Idi spali Pirot a nevernike mu preseli. Ako se gde sukobiš s neverničkom vojskom, bij se. Postaraj se da stigneš pre nevernika". Jahši beg hitno povede deset tisuća ljudi. Dođe blizu Pirote. Lazarev sestrić beše pre njega onamo stigao. Saznao je da je Jahši beg stigao. Hitno je grad Pirot evakuisao. Tvrđavu zapali a varoš razori. Nevernike mu preseli i hitno izmaće."

Očigledno je iz ovog izlaganja Mehmeda Nešrije da je on hroniku sastavljao na osnovu predanja. Opet, u ovome možemo da sagledamo i izvučemo neke podatke kao pri-

mera radi to da se tvrđava nalazila ispod brda Sarlah i da je jedan deo podgrađa zahvatao močvarni deo Barja. Lazarev sestrić koji je dobio zadatak da evakuiše Pirot i ošteti tvrđavu a okolinu učini spaljenom zemljom je Stefan Musić. Grad svakako dugo vremena nakon ovog događaja nije obnavljan niti je bio u srpskim rukama. Zatim se u prvoj polovini 1411. godine u njemu našao despot Stefan Lazarević nakon međudinastičkih borbi koje su se vodile unutar Osmanskog carstva. Pirot se u tim događajima našao na meti odmetnutog turskog sultana Muse. O ovome svedoči zapis dvojice dubrovačkih trgovaca iz Novog Brda kako se sultan Musa prilikom jednog upada u srpsku despotovinu sa svojim trupama našao u Pirotu. Nakon završetka međudinastičkih sukoba, Pirot je u rukama despota Stefana Lazarevića i u sklopu srpske despotovine.

Tvrđava je prilično dug period bila zapuštena i van funkcije o čemu svedoče brojni putopisci: Antun Vrančić (1553. godine), Melhior Bezolt (1584. godine) i Evlija Čelebija (1660. godine), koji navode da u njemu nema nikakve posade. Tek kod Kiklea, koji ovde prolazi 1658. godine, i anonimnog putopisca 1690. godine se navodi postojanje tvrđave koja se sastoji iz Gornjeg i Srednjeg grada. Svi se putopisci slažu da je utvrđenje podignuto na steni i da je malih dimenzija. Evolucija naselja kreće se u smeru otvorenog naselja koje se formira uz levu obalu Nišave i u pravcu Carigradskog druma.

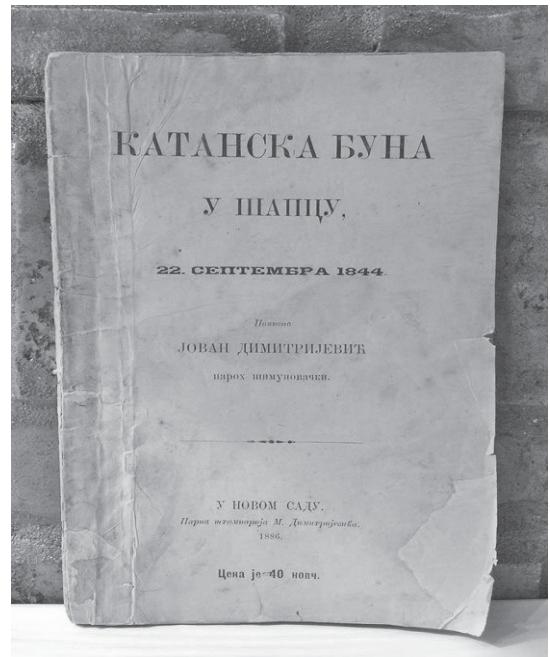
Piše: Vladimir Veljković

Političko nasilje u Srbiji (deo prvi)

Nasilje ispred Narodne skupštine u Beogradu od letos navodi na razmišljanje o temi političkog nasilja. Evropsko čovečanstvo je 20. vek dočekalo sa optimizmom ali se ispostavilo da je to stoleće ostalo zabeleženo kao jedno od najnasilnijih. Da li smo pre dve decenije i mi u Srbiji imali takav optimizam, verujući da će nasilje na ulicama 5. oktobra 2000. godine biti poslednje? No, ako demokratija podrazumeva mirnu i nenasilnu smenu vlasti, putem glasanja na slobodnim i poštenim izborima, i ako je 2000. godine takav politički poredak zaživeo, onda možemo reći da optimizam nije bio neosnovan. Ali, pošto demokratije u Srbiji ponovo nema, nismo li onda osuđeni na autoritarizam i nasilje, s obzirom da su autoritarni režimi zasnovani na ličnoj volji i da ta (samo)volja lako prerasta u nasilje.

U javnosti se često iznose i argumenti u korist teze da autoritarni režimi u Srbiji – već ih imamo dva za svega tri decenije – crpu svoju snagu iz autoritarne društvene kulture. Ta teza ima i svoju poznatu maksimu: „Srbi vole čvrstu ruku“. Istina, u srpskoj nacionalnoj istoriji ne manjka političkog nasilja, ali je to nasilje uvek bilo usko skopčano sa neizgrađenom državom, dinastičkim ili partijskim sukobima oko vlasti. O čisto političkim, a ne kulturološkim korenima političkog nasilja, svedoči i naša memoarska literatura.

Jedna od najkrupnijih političkih i intelektualnih figura na javnoj sceni Srbije u 19. veku bio je Vladimir Jovanović, otac teoretičara i istoričara Slobodana Jovanovića. Stariji Jovanović je bio jedan od pripadnika liberalnog pokreta u Srbiji, nastalog sredinom devetnaestog veka, iz kojeg će nastati Liberalna stranka (druge dve bile su

Narodna radikalna i Napredna stranka). Iz redova liberala iznikao je i državnik i diplomata Jovan Ristić. Vladimir Jovanović je iza sebe ostavio veliku pisano zaostavštinu u koju spada i autobiografsko delo Uspomene, napisano pred kraj života. U Jovanovićevom delu otkrivamo niz interesantnih svedočenja o tadašnjoj društvenoj i političkoj stvarnosti, ali je iz perspektive sadašnjih političkih postrojbi u Srbiji možda najzanimljivije to da ovaj autor na više mesta u knjizi svoje političke prijatelje i sebe naziva „liberalnim patriotama“. Podsećajući današnje čitaoca na jednostavnu političku pouku da je bez modernih ideja liberalizma i demokratije (slobode i jednakosti) nemoguće zasnovati ni otadžbinu kao političku zajednicu slobodnih i jednakih građana.

Jovanović piše da se iz vojničke discipline, neophodne u periodu srpskih ustanačkih ratova, kasnije „izlegao despotizam u vasalnoj Kneževini“, dodajući da se „širenjem despotizma na domaćem ognjištu širilo... i negodovanje u zemlji.“ Nakon što su Obrenovići bili primorani da napuste Srbiju, a u zemlji bio uspostavljen režim ustavobranitelja, naučena grupa Miloševih pristalica upala je preko granice u Šabac, događaj je ostao upamćen kao „Katanska buna“ (1844). Buntovnici

su ubili neke od predstavnika vlasti, ali je i pored tog zločina u gradu nastala vesela atmosfera, pošto je u Šapcu bilo dosta pristalica Obrenovića. Oni Šapčani koji su bili uz vlast, morali su se sklanjati. Pobuna je brzo ugušena i sve one koji su je sa radošću dočekali stigle su svirepe kazne. Vojska se utaborila van grada i napravila tzv. „Šabacki obor“ u koji su zatvarani osumnjičeni, ubrzo: „Šabac je unaokolo bio okićen točkovima, na koje su bili razapeti leševi na smrt osuđenih i pogubljenih ‘buntovnika’“, piše Jova-nović i nastavlja ovako: „Užasna je bila i ‘mrtva šiba’, na koju su ‘buntovnici’ nemilice osuđivani.“

Liberali su želeli da se opsti interes u politici, ili kako Jovanović piše „narodni“, uzdigne iznad posebnih i užih interesa dinastije i moćnih ljudi. Zato su bili naročito zainteresovani da se u Srbiji ponovo sa-zove Narodna skupština, koja se pre toga dugo nije sastajala. Skupština je sazvana 1858. i u istoriji je ostala poznata kao Svetoadrejska. Rad skupštine bio je ometan na razne načine od strane vlade, ali su poslanici i građani bili odlučni u nameri da spreče njeno nasilno raspuštanje. Jovanović: „U jutru 12. decembra 1858. g. narodni poslanici behu svi na okupu u skupštinskoj sednici sa pištoljem za poja- som i sabljama na kolenu. Istog dana osvanuli su i Beograđani pod oružjem, pa se u gustim

redovima prikupili oko skupštinske zgrade, i tu podigli barikade radi zaštite skupštine.“

Knjigu ličnih uspomena na Timočku bunu iz 1883. godine, pod naslovom Zaječarska buna, štampanu 1909, napisao je Dragutin J. Ilić, u vreme izbijanja bune službenik Trgovačkog suda u Beogradu, a koji je za potrebe suđenja pobunjenicima imenovan za delovođu Isledne komisije Prekog suda. Ilić je pripadao generaciji intelektualaca druge polovine 19. veka koji su se ogledali na mnogim poljima stvaralaštva, tako je i on pisao pesme, romane i drame. Ali u umetnosti nije imao toliko uspeha kao njegov mlađi brat, poznati pesnik Vojislav Ilić. Autor nije pripadao nijednoj od tadašnjih srpskih političkih stranaka, međutim, „izvesno je bio blizak radikalima u svome slobodoumlju“, kako je o njemu napisao istoričar Radovan Samardžić. Ilić je događaje vezane za Timočku bunu pratio iz neposredne blizine. Ipak, knjiga koju je napisao ne spada u istorijske izvore prvog reda, smatra Samardžić, mada ističe njenu vrednost: „To su vesti koje (se) odnose na ambijent i atmosferu, na ljudske karaktere i zajednički mentalitet, na... duh trenutka, (koji) ispunjava međuprostоре, a o čemu arhivski spisi samo posredno govore.“ Sa druge strane, Ilić u svojoj knjizi ukratko iznosi i tačnu analizu vladavine Milana Obrenovića, kao što je, na primer, autorovo zapožanje da su dva stuba monarhove vladavine bila prestoni Beograd i vojska – ova je ocena kasnije potvrđena i u naučnoj literaturi.

Piše: Ivana I. Božić

Kad školska zvonca utihnu

*Pobednik nije onaj ko stalno pobeđuje, već onaj ko se uvek bori.
samurajska izreka*

Globalna pojava virusa Covid-19 bukvalno preko noći je promenila način života cele planete pa i način bitisanja stanovnika naše zemlje. Dok je zdravstveni sistem na teži način otkrio svoje mane i nedostatke, obrazovni sistem gurnut je nekoliko koraka unapred, na put kojim je još pre par godina krenuo da korača. Digitalizacija u školama Srbije otpočela je kada su uvedeni elektronski dnevnički, iako tada sve škole nisu bile solidno opremljene računarskom opremom. Usledilo je smelje korišćenje powerpoint prezentacija u samoj nastavi ali i uvođenje elektronskog upisa za đake privake.

Vanredno stanje, uvedeno zbog epidemije koronavirusa, celom sistemu dalo je dodatno ubrzanje ka elektronskoj nastavi. Učenici osnovnih i srednjih škola deo gradiva pratili su putem televizije i računara. Pojedini su izrađivali duple

domaće zadatke sa roditeljima koji su dodatno bili angažovani oko obrazovanja svoje dece. Školska godina je kako-tako priveden kraju.

Leto je donelo samo blagi predah jer se već početkom avgusta počelo sa kalkulisanjem i prognozama ali i sa izradom plana obrazovanja na daljinu. Mnogi učenici započeli su novu školsku godinu prateći nastavne jedinice preko svojih telefona i računara. Sa nastavnicima i profesorima komuniciraju putem Viber grupa ili u virtualnim Google učionicama (Google Classrooms). Ove virtualne učionice pružaju mogućnost nastavnicima da naprave svoju virtualnu učionicu gde mogu da komuniciraju sa učenicima, dele materijale, linkove, da im postavljaju zadatke i pitanja ali i da ocenjuju njihovu aktivnost.

Učenici su uglavnom saglasni da su se već navikli na takav

način rada tokom vanrednog stanja. Nije bilo jednostavno, ali ko hoće da radi, uvek nađe način. Kako su deca tog uzrasta već naviknuta da gledaju Jutjubere, ovakav vid nastave nije im bio naporan.

Pojedine škole pomogle su učenicima kojima kod kuće nedostaje oprema, ustupanjem laptopova i tablet računara. Mnogim đacima godi što ne moraju da ustaju rano i putuju do škole ali im nedostaju druženje između časova i zvuk školskog zvona te ga neki pustaju preko YouTube-a. Skoro svi su saglasni da ne postoji lepši zvuk od onog kada zvoni za kraj časa.

Kako romska deca prate nastavu?

Prema podacima Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, u osnovnim školama nastavom na daljinu bilo je obuhvaćeno 83% učenika koji su pripadnici romske nacionalne manjine. Koliko god statistike izgledale lepo, činjenica je da mnoga deca koja žive u romskim naseljima nemaju adekvatne uslove za praćenje nastave na daljinu. Na to je još s proleća 2020. godine (povodom Svetskog dana Roma) ukazivao zaštitnik građana Zoran Pašalić koji je, između ostalog, rekao: "U Srbiji se previđa činjenica da stanovnici neformalnih romskih naselja, kojih u Srbiji ima blizu šest stotina, nemaju pristup vodi, struji niti internetu i da nisu u prilici da održavaju osnovnu higijenu, a još manje da deci omoguće praćenje školske nastave preko televizije online." Veliki broj romskih porodica živi ispod linije siromaštva te je za pojedinu decu školska godina završena početkom vanrednog stanja. U pojedinim školama pedagoški asistenti su deci nosili štampani materijal kući.

Ove školske godine u pomoć deci pritekla je Fondacija za obrazovanje Roma (REF). Oni su uz podršku Švajcarske razvojne agencije i delegacije Evropske unije kreirali "Emergency Fund". Više od 600 romske dece osnovnoškolskog uzrasta trenutno ima obezbeđen internet i tablet računar putem kojeg će moći da prate nastavu na daljinu, takođe su podržani pri upisu u školu, redovnom pohađanju nastave i učenju, kao i kroz organizovanje dodatnih časova.

Nedovoljno razvijena infrastruktura mreže učenicima u ruralnim delovima zemlje takođe je otežala praćenje digitalne nastave.

Kako je korona uticala na nastavni kadar?

Korona kriza izuzetno je uticala i na nastavni kadar. Školstvo se našlo pred izazovom pravljenja neke vrste društvenog dogovora o njegovom daljem funkcionisanju. Pojava pandemije na površinu je izbacila dva ključna problema savremenog obrazovnog sistema, ne samo kod nas već globalno. Reč je o krizi učenja i primeni novih tehnologija. Već godinama školstvo kaska za jačanjem informatizacije i za uvođenjem inovativnih procesa u samoj nastavi. Primetni

su zavidna introvertnost obrazovnih institucija i ograničenje sredstava za modernizaciju i motivisanje osoblja.

Rad u vanrednim okolnostima pokazao je da je nastavnicima potrebna obuka za korišćenje edukativnih tehnologija ali i obuka za rad u uslovima neizvesnosti. Oni su ključni za kreiranje nastave i primenu novih tehnologija, ali moraju mnogo znati i o toj primeni. Iskustva iz inostranstva, posebno iz Finske, govore koliku su poštovanje nastavnika i poštovanje obrazovanja međusobno povezani. Značaj škole i obrazovanja dokazuju i ministri pojedinih skandinavskih zemalja koji su se izvinjavali učenicima i roditeljima zbog nemogućnosti da imaju neke oblike nastave ili da idu na ekskurzije.

Proces promene nastavničkog zanimanja je otpočeo i ovo će biti jedna od najtežih godina za rad u školama. Od nastavnika se очekuje da budu inovatori i stvaraoci novih fleksibilnih škola koje će motivisati mlađe da uče i kreiraju svoju karijeru upravo kroz obrazovanje. Ako je škola zanimljiva i zabavna, učenici su motivisani. Njihova motivacija dovodi do toga da oni nastave sa učenjem i nakon završetka školovanja. Učenje nikada ne prestaje.

Prednosti i mane e-obrazovanja

Školovanje nije samo učenje već i druženje sa vršnjacima. Generacija dece gubi socijalizacijski aspekt obrazovanja. Mnogi nastavnici navode da online nastava sputava sistemski pristup razvoja mlađih. Škole su mesta okupljanja onih koji vole da uče ali i onih koji vole da se druže.

Ozbiljno učenje uz pomoć novih tehnologija zahteva temeljnu pripremu i nastavnika i institucija. Jedna struja nastavnog kadra smatra da se ovako organizovanom nastavom na daljinu gube dve do tri generacije učenika. Ukoliko se samo radi na daljinu, učenici praktičnih nauka neće moći da prođu ustaljenu praksu. Nesticanje određenih znanja odražiće se na ukupan društveni i privredni razvoj. Mladi će postati potpuno nezainteresovani da uče, a onda će se zajednica prilagođavati prema njihovoj nemogućnosti da rade složene poslove.

Takva dekadentnost znanja pretvorice obrazovanje, nauku, zdravstvo i tehnologiju u strane elemente koji neće biti potrebni. Pojavice se bezbojne naučne institucije i univerziteti koji će suzbijati kritičku misao i pojačavati pritisak na sve koji drugačije misle.

Uticaj COVID-19 na mentalno zdravlje pojedinca

Iza sedam brda, iza sedam mora i sedam gora, živila jedna aždaja i jednog dana se probudi i reče:

“Ček, ček prijatelju, a gde ja to živim? Hajde malo da osmotrim teritoriju.”

Aždaja izade iz svog gnezda, dunu tihu povetarac i ona slučajno kinu tako snažno da poče da duva jak vjetar.

Ljudi se uplašiše od jačine zvuka.

Poče vreme tame, iako je prisutna svetlost dana.

Poče vreme slično onom kada su vladale kuge i šuge.

Ljudi zamandališe vrata i pozatvaraše se u svoje domove.

Ulice остаše puste.

Sve nestade. Trgovački putnici остаše u svojim kućama.

Vašari postaše pusti.

“Niđe nikog ni leka da potraži.”

Sve postade tiho “kao na turskom groblju”.

I krvnički neprijatelji se uželesu međusobnih kavgi.

Aždaja, videvši šta bi, počeša se po glavi i nastavi:

“O, tako mi sveta i veka, šta je to sa ljudima pa se ovako plaše od mačijeg kašla?! Nisam namerno. Mora da sam ja bolesna, samo mi to niko nije rekao, možda sam bolesnja i mnogo više nego što se vidi. Bolje da se povučem u svoje odaje, da ne remetim javni red i mir. Spavaću dok ovo ne prođe, a kad čujem žagor ljudi, probudiću se ponovo.”

I vrti se aždaja u svoje leglo da odboluje, za svaki slučaj. Ljudi, videvši da nje nema, počeše malo po malo normalno da žive, ali ipak obazrivo gledaše i svetlost dana.

Kako se sve, lagano, skoro pa vratilo u normalu, jedan od trgovaca na pijaci reče: “Eh kako je teško, niti tamo niti ovamo, da je bar neka nepogoda, suša, grad, pa da znamo na čemu smo. Ovakav život, ni idi mi, ni dođi mi.”

Jedan meštanin reče: “Imam 92 godine, i ako se dobro sećam, ovo nije prvi put da je neka aždaja kinula. Zašto je sad ovaj period toliko opasan a ostali periodi nisu bili toliko kobni? Pre nego što vag odnese šalu i mene zajedno sa

njom, ima li stvarno razloga da se ne viđam sa unučićima, bar još neki put, dok sam koje kude, tu i tamo, ovde, živ?" Jedna mlada devojka dodade: "Lako je vama, vi ste proživeli život, a ja jadna, kako da se udam ako ova situacija potraje još koju godinu, prolazi mi vreme a ni muža ni dece nemam. Ko će me hteti posle?"

Mladić dobaci: "Trebalо bi da ubijemо aždaju, ne znamо koliko će zla da nam nанесе, ne znamо kad će ponovo da kine, a i moćna јe, može sve da nas pobije. Bolje mi nju, nego ona nas."

Dруги mladić stade zbumjen: "Pobratime, nije problem, hajde, mada ja mislim da je to više do bolesti a ne do aždaje. Ja ne vidim sa kime i čime treba da se mačujem."

Čuvši to, jedan profesor doktor, hirurg najvišeg reda, dok kupovaše jabuke od postarije gospođe, dobaci:

"E moj sinko, dok mi sastavljamo kraj s krajem, ti bi da gineš, da se biješ, da se dokazuješ, pa da, da je ubijemo, ono što se kaže, meni ni iz džepa ni u džep, šta su 30 komada po tuđem gluteus-u, pa i jedna aždaja manje-više. Šta me se pa tiče, radi šta 'oceš, ja da živim ovako više ne mogu, a ne znam ni gde ču ni šta ču."

Postarija gospođa nonšalantno dodade još jednu jabuku na tas vase i reče: "Sinko, bilo je i gorih dana, još malo, sačekaj, polako, pa će svima da bude dobro. Navikne se čovek i na dobro i na loše. Moraš to da naučiš. Da se snađeš. To ti je život."

Priča bi bila još zanimljivija da je odatle potekao onaj štos: "Ko ne sluša babu, sluša lajf kouča", mada nije isključeno da je to rečeno u nekoj sličnoj situaciji. Inspiracija za ovu priču iz dalekog grada je došla iz priče o modelu ponašanja ljudi u stresnim situacijama prema Hans Seliju (Hans Selye), osnivaču teorije stresa, o kome nam je malo detaljnije i preciznije ispričala doc. dr Milica Čolović, profesor Psihologije na Univerzitetu Singidunum.

Mi smo, kao i ovi ljudi iz dalekog grada imali malo neočekivanog neprijatelja. U aktuelnoj situaciji nemamo taj luksuz da se suočimo sa onim koga fizički možemo da vidimo i da na osnovu toga ili pobegnemo ili uđemo u neki vid borbe sa njim".

Nismo imali na raspolaganju opciju kako i da li da napadamo aždaju, ostalo nam je samo „umotavanje u različite šablone ponašanja". Dok su se i neki ljudi u toku vanrednog stanja susreli sa nezgodnim situacijama i prolazili kroz fazu samo mi je još ovo falilo pa da stvarno uzmem kanap i da biram granu za koju ču da se obesim, drugi su pak nalazili sebi različite zanimanje kako bi ispunili vreme na najbolji mogući način i da naprave od ovog dela života najbolji deo svog života.

Kao što kaže profesorka Milica: "Generalno svi teško podnose loše situacije i neprilike kao što su zemljotresi, poplave, druge prirodne katastrofe i tome slično. Sve to relativno kratko traje i svi mi imamo biološki odbrambeni mehanizam 'bori se ili beži' koji je automatski, potpuno nesvesno, u cilju preživljavanja javlja u tim situacijama. U prvoj fazi uzbune ili alarma, prema teoriji Hansa Selija. Nakon ove faze, javlja se faza otpora, u kojoj nakon početnog šoka

u kome nam je prevashodni cilj bio da preživimo, počinjemo racionalno da procenjujemo i sagledavamo situaciju i okolnosti u kojima smo se našli. Tada možemo svesno da testiramo realnost, biramo i isprobavamo strategije koje će nam omogućiti da što brže i efikasnije rešimo ili prevaziđemo datu situaciju, odnosno da se konačno adaptiramo na nju, što ujedno predstavlja i poslednju fazu opštег adaptacionog sindroma prema Seliju. Problem nastaje ako se druga faza - faza otpora - prolongira i potraje duže vreme, jer dolazi do iscrpljivanja našeg organizma koji troši svoje biološke potencijale nastojeći da se prilagodi novonastaloj situaciji, tako da može doći do pojave najrazličitijih bolesti adaptacije, od klasičnih psihosomatskih nelagoda, preko razvoja nekog specifičnog oboljenja iz neurotskog spektra, do klasičnih fizičkih i fizioloških bolesti i tegoba različite kliničke slike i intenziteta. Kako ova faza borbe sa nevidljivim neprijateljem već predugo traje, ljudi nastoje na sve moguće načine da se adaptiraju i najčešće strategije koje koriste u tu svrhu su upravo krajnosti, koje nikada nisu dobre i ne daju adekvatne rezultate. Jedna je preterana zabrinutost i preopterećenost situacijom sa korona virusom uz komplizivno i potpuno neselektivno praćenje svih dostupnih medijskih sadržaja, dok je druga potpuna negacija ili minimiziranje celokupne situacije uz zagovaranje različitih teorija zavere."

Činjenica je da ovo stanje predugo traje tako da smo iscrpeли svoje biološke resurse. Imamo 'mirno tlo' a i dalje postoji opcija da 'možemo da umremo'. Ljudi koji imaju problema opterećuju sebe i svoju okolinu, gube poverenje u sve oko sebe, pa i u sebe same. Stariji ljudi u ovakvim situacijama mahom preveličavaju stvari, beže od stvarnosti ili minimalizuju situaciju. Mlađi, kao što to rade mlađi – dižu bunt, revolt je prisutan na svakom koraku, osećanje mržnje dostiže novi prag iz dana u dan.

"Posle prvog udara, šoka i faze uzbune (alarm), ušli smo u fazu otpora i problem je zapravo nastao što se ta faza previše odužila. Zato nam, kao najbolja, ostaje solucija, da ne idemo iz krajnosti u krajnost, već da budemo odgovorni prema sebi i prema drugima, ali u što normalnijoj meri. Što je situacija neizvesnija u ljudima se sve više rađa potreba za kontrolom kako bi umanjili osećaj anksioznosti. Bilo bi dobro da osmislimo svoj život, iskoristimo vreme koje provodimo sa sobom na najbolji mogući način, u smislu da ponovo otkrijemo svoju suštinu, koju smo zbog raznoraznih životnih obaveza i okolnosti negde prigušili, i da vidimo što je to što nas čini srećnima, da se prepustimo tome, da pokušamo da uživamo i živimo uprkos virusu, da prestanemo da se bojimo raznih stvari, jer se masa njih nikada neće desiti, a naš mozak nema baš razvijenu sposobnost da u prvi mah razlikuje da li nam se nešto zaista dešava ili smo ga samo umisili, i telo pokreće gore opisane odbrambene reakcije u situaciji stresa. Naše telo, čak na isti način reaguje i kada se mnogo obradujemo i kada se mnogo razočaramo, ista je telesna reakcija na jaku iznenadnu promenu bez obzira na njen kvalitet, otpočinje automatski biološki odgovor i prva faza

opštег adaptacionog sindroma koji je Seli opisao. Pomeranje glavnog fokusa sa virusa omogućiće nam da jasno sebi kažemo da je to deo realnosti koji, kao i mnoge druge, ne možemo u potpunosti da kontrolišemo i da je potpuno u redu biti uplašen, ali ne i dozvoliti da nas to parališe i zaustavi naš život. Kontrola koju možemo ostvariti u aktuelnoj situaciji odnosi se na preuzimanje odgovornosti i prema sebi i prema drugima kroz adekvatan odnos i pridržavanje propisanih i preporučenih mera zaštite i, naravno, nastavljanje održavanja higijene, koje je valjda bilo prisutno i pre korone."

Važno je da umemo da preuzmemos odgovornost i kontrolu u kontekstu da osmislimo sopstveni život u novonastaloj situaciji.

Na prvu loptu, virus kao virus, ni prvi ni poslednji, mada ovog puta, stvar nije tako jednostavna.

Dobili smo i prateći bonus paket dugotrajnog suočavanja sa strahovima koji se nalaze na mnogo dubljem nivou, kao što su egzistencijalni strahovi, strah od samoće, usamljenosti i strah od smrti.

Doc. dr Milica je objasnila da postoji ogromna razlika između osećanja usamljenosti i fizičke samoće uopšte: "Većina ljudi ne razlikuje usamljenost od samoće. Fizička samoća nije isto što i usamljenost. Usamljenost je osećanje nedostatka povezanosti, osećaj da nas niko ne razume i subjektivni osećaj 'odsećenosti' od drugih ljudi u međuljudskim odnosima."

U daljem razgovoru, dođosmo i do osvešćujuće, u žilu

udarajuće i u srž poentirajuće opcije:

"U životu nam je potrebno da imamo barem jednu, eventualno dve osobe, ispred kojih možemo da stanemo apsolutno emocionalno goli i da znamo da nas neće odbacivati ili osudititi za bilo šta. Osim toga, važno je da imamo i nešto u čemu smo briljantni, da se tome vraćamo uvek kada nam je teško i da odatle crpimo snagu koja nam je potrebna da istrajemo i prevaziđemo svoje limite, pogotovo kada dođu teške i izazovne situacije, koje su neizbežne u svakom životu, kao što je i ova trenutna."

Tačno je da je mentalnu higijenu održavati lako ako znamo kako.

Kao što tiha voda breg roni i prirodni tok stvari zrno po zrno daje pogaću, tako i manjak odgovornosti prema sebi i drugima, nedostatak stabilnosti i fleksibilnosti u svakodnevnom ponašanju na duge staze može da dovede do nepoželjnih psihičkih i fizičkih simptoma.

A sada, pitanje za vas, prema trenutnoj emociji, šta biste vi uradili da živate u dalekom gradu, da li biste otisli da napadnete aždaju, živeli normalno ili pak nešto treće?

Jedan profesor je rekao da je statistika tačan zbir pogrešnih podataka (uzoraka).

Kako vam se čini, kakva bi statistika bila u tom dalekom gradu, koji procenat ljudi bi postupio isto kao i vi?

Koliko ljudi slično razmišlja kao junaci iz priče?

Kako i da li uopšte ljudi u dalekom gradu vode računa o mentalnoj higijeni?

Liga izuzetnih novinara (1): Jelena Đukić Pejić

Ne zelim da ikada stanem

U želji da proniknem u sve kutke novinarske profesije, popričala sam sam Jelenom Đukić Pejić, glavnom i odgovornom urednicom Medijskog istraživačkog centra, i dopisnicom nemačke medijske kuće Deutsche Welle. Na kafi nam se pridružio i njen dugogodišnji kolega Saša Đorđević, koji mi je pružio „spoljni uvid“ u Jelenin rad.

Za dvadeset godina, koliko se bavi ovim poslom, Jelena se oprobala u gotovo svim vidovima novinarstva. Od svojih početaka i rada na televiziji, preko radio voditeljstva na City radiju Niš, rada za dopisništva nemačkih javnih servisa WDR Cosmo radio i Deutsche Welle, zatim rada na portalu Medijskog istraživačkog centra, pa sve do fotografije i foto-novinarstva, Jelena pokazuje jednaku strast prema novinarstvu u svim oblicima.

Šta za vas znači biti novinar?

To je kompleksno pitanje. Za mene je novinarstvo, pre svega, neverovatna ljubav. Mislim da, da bi bio novinar, osim što treba da budeš vredan i da radiš kako treba, moraš mnogo da voliš taj posao. Biti novinar znači biti na mestima gde drugi ljudi ne mogu da budu, ispričati priče do kojih drugi ne mogu tako lako da dođu, upoznati mnogo ljudi, deliti iskustva, preneti to široj javnosti. To je, u suštini, način da izveštavajući upoznaš što više ljudi i radiš nešto vrlo korisno.

Kako ste došli do toga da se bavite novinarstvom? Još u srednjoj školi sam maštala da će biti televizijski spiker. Međutim, planirala sam da upišem drugi fakultet, i upisala sam psihologiju. Ali, ipak, čim sam završila gimnaziju, nekako su se kockice tako poređale i ja sam se odazvala na jedan konkurs za televiziju, gde sam se

prijavila da učim sve što treba da bih jednog dana bila ono što želim. To je bilo pre tačno 20 godina. U junu 2000. godine sam otisla na konkurs za posao, bez ikakvog iskustva, samo na osnovu onoga što sam videla gledajući televiziju, onoga o čemu sam maštala, onoga kako sam zamisljala da to treba da izgleda. I više puta sam odustajala od tog posla, zato što sam mislila da će se ipak baviti psihologijom, a novinarstvo mi je u tom trenutku bilo dodatni izvor zarade. To su bile dve hiljadite godine, katastrofa vreme, nije moglo da se zarađuje od novinarstva, pa sam više puta odustala od posla, ali sam se posle uvek vraćala. U međuvremenu sam se strašno zaljubila u radio, bila radijski spiker, uređivala vesti, i vremenom, kako sam učila i radila sve više, jednostavno sam se tu pronašla. U nekom trenutku sam poželeta da jednog dana putujem po zemlji, da biram priče koje će da pišem. Kad sam postala dopisnik, to sam i uspela, tako da sam sad zaista ostvarila svoj san. Putujem po Srbiji, tražim i pišem razne priče.

Da li je rad na televiziji ispunio vaša očekivanja?

Nešto jeste, nešto nije. Ja, recimo, nisam neko ko je zaljubljen u televiziju i nisam bila čak ni tada. Bilo je jako interesantno to što su svi bili u fazoni 'ja sam najmlađa koleginica i sad će svi mene da nauče šta znaju', i ja sam stvarno upijala sve znanje i uvek sam htela da znam i više. U međuvremenu sam naučila da montiram televizijski prilog i imala sam svoje dve emisije tada. Baš sam se trudila da steknem što više iskustva. E sad, mnoge stvari mi se nisu dopale. Recimo, nije mi se dopadalo što televizija nosi sa sobom to da te ljudi prepoznaju na ulici. Volela sam da radim taj posao ali sam volela i svoju anonimnost. I nije mi se dopalo kako je plaćen taj posao. Nije mi se dopadalo što, tada sam shvatila, moraš mnogo više da radiš u odnosu na onaj završni proizvod, a to je dva minuta priloga ili teksta koji neko pročita za pet minuta, a ti se odereš od posla dok oni praktično ne znaju šta stoji iza toga. Vremenom sam

stvarno naučila da volim taj rad, i to je nešto bez čega ne možeš. Kao što sam rekla na početku, moraš da voliš nešto da bi ga dobro radio, a isto tako moraš dobro da ga radiš da bi ga voleo, jer to je neko vrzino kolo, neki krug, koji prosto mora tako da funkcioniše jer drugačije ne može.

Da li ste na radiju pronašli anonimnost i sve ono što je nedostajalo televiziji?

Jesam. Na radiju sam otkrila tu dinamiku. Radio je magija! Radio ima stvarno vrlo posebne forme i mnogo je dinamičniji i zabavniji medij u odnosu na televiziju, a plus nikو vas ne vidi. I to je stvarno super – neko zamišlja kako izgleda osoba koja priča iz računara ili sa radija, a nema pojma kako vi izgledate. Često mi se dešavalo da, recimo, odem na pijacu i da krene reklama sa mojim glasom u trenutku dok pričam sa prodavcima i oni me prepoznaju. To mi se dešavalo, ali mi je ipak više prijalo tako nego onako kako je to slučaj sa televizijom. Jednostavno je radio bio medij u koji sam se zaljubila.

Kako je krenula ta priča sa Medijskim istraživačkim centrom?

Dvojica kolega su osnovali Medijski istraživački centar, ali, pošto se u medijima često vrlo brzo dešavaju preokreti, posebno kada se radi o tome gde koji dopisnik radi, MIC je u jednom trenutku ostao sam,

dopisnici više nisu mogli jednako da mu se posvete. U tom trenutku sam ja postajala dopisnik i imala sam isuvješte vremena, tako da smo ga Saša i ja reosnovali i ponovo pokrenuli. Sada već 8 godina radimo zajedno i to fantastično funkcioniše. Pišemo projekte i priče koje se nama dopadaju, za koje smo ubedjeni da su jako važne, a kojima se dnevno aktuelni mediji uopšte ne bave. Smatram da je to izuzetno važno, jer ljudi su preplavljeni svakodnevnim informacijama. Dnevno aktuelno novinarstvo je bitno, ali je izuzetno važno ispričati i neke druge stvari, pričati o nekim fenomenima, nekim velikim problemima koji su pod tepihom zbog dnevno aktuelnih stvari. Mi smo se okrenuli tome, i radimo samo reportaže, što je nešto što baš volim. Reportaža kao kraljica novinarstva je nešto što mi baš leži.

Da li je rad za Deutsche Welle takav?

Jeste. Uglavnom pišem reportaže, čak i onda kad radim politiku ili analitiku. Sve može da se ispriča kroz reportažu, samo za nju treba mnogo više vremena i više istraživanja. Potreban je drugačiji stil pisanja, jedan literarni stil. Istraživačko novinarstvo bi isto moglo da se piše kroz reportažu, da se tako ispriča na zanimljiv način. Tako da se ja uvek okrenem više reportaži nego bilo čemu drugom, jer je reportaža nešto što te vuče

da procitaš dugačak tekst, koji neće biti dosadan, neće biti puno suvoparnih informacija, a opet će reći sve na drugačiji način. Tu je fokus na običnom čoveku, tu je prisutan i malo literarniji rad. Potrebno je imati dosta analitike u sebi, primetiti stvari koje inače nisu toliko očigledne, videti na koji način neka osoba nešto priča, podstaci je da ispriča i nešto više. Reportaža to baš lepo omogućava. Uživam da pišem reportaže zato što one imaju u sebi i mnogo empatije i mnogo emocija, i dosta analitike, i stvarno pružaju jedan drugačiji uvid.

Kako je počela saradnja sa Deutsche Welle-om?

Slučajno. Za mnoge stvari se treba naći na pravom mestu u pravo vreme, a s druge strane isto treba i da znaš da radiš. Oni su meni ponudili da budem njihov dopisnik tako što su saznali da radim za jedan drugi nemački javni servis, WDR Cosmo radio, a on je isto veoma poštovan. A opet, mislim da je taj reportažni deo najviše uticao na ovaj angažman, zato što je malo novinara koji se bave takvim pisanjem.

Kako biste uporedili novinarstvo u Srbiji i Nemačkoj?

Prvo, javni servis kod njih i kod nas se strašno mnogo

razlikuje, zato što je njihov javni servis zaista javni servis. Deutsche Welle, na primer, je međunarodni emiter koji ima multimedijalne sadžaje na 30 jezika. U zavinosti od važnosti teme za širu zajednicu, tekstovi se prevode na određene jezike, na jezike onih kojih se ta tema tiče. Cosmo radio je deo WDRa, velikog javnog servisa Nemačke koji ima programe za sve svoje manjine. Na primer, emisija na srpskom jeziku na tom radiju je u isto vreme svakog dana, i svi koji žele da je čuju, bilo da žive u Švajcarskoj, Nemačkoj ili Srbiji, mogu da puste radio ili ga uključe online u to vreme, ili preko podcasta kasnije i da čuju šta se dešava u Srbiji na različite teme.

Takođe, kod nas nema mnogo novinara koji pišu reportaže, nemaju vremena, uglavnom, jer reportaže su skupe, za njih treba više dana, više istraživanja. Tako da mislim da je to i nešto što nedostaje i čemu se treba posvetiti.

Kako vam se čine mladi novinari danas?

Imala sam tu sreću, i još uvek je imam, da radim sa Youth Vibes, ja sam njihova mentorka. Meni je bilo fantastično iskustvo što sam mogla da radim sa njima jer oni su imali

puno elana i nimalo znanja. Počeli su od početka. Mislim da su sad stvarno sjajni mladi ljudi, kojima će, bez obzira čime se budu bavili, to pomoći da budu mnogo uspešniji šta god da rade. A što se tiče studenata novinarstva, radila sam i sa njima. Tu je možda malo drugačija situacija, samim tim što su oni studenti pa već smatraju da znaju mnogo, dok zapravo uvek fali iskustva, ono je to koje će te jednog dana učiniti dobrim novinarom. Ja, na primer, nisam ni studirala novinarstvo, ali tu je iskustvo bilo najvažnija stvar. Moj savet studentima bio bi da se što više trude da stvarno rade, umesto da misle da znaju da rade.

Šta mislite da je presudno: da neko ima želju za novinarstvom, ali ne studira to, ili da tokom studija polako stiče znanje?

Mislim da to zavisi od osobe do osobe. U suštini, ne postoji neki savršeni recept, ali mislim da je najbitnije da imaju želju da rade i želju da uče. Mislim da od te želje za učenjem sve polazi, jer ako neko misli da zna sve, on nije otvoren za učenje, samim tim nije otvoren ni da čuje šta mu kolege kažu i sasluša savet koji mu daju. Onaj ko hoće da čuje, on će stvarno jednog dana biti dobar novinar ili fotograf ili snimatelj. I važno je da bude spremjan da pita. I još je mnogo važno da čita druge medije, da se poredi stalno sa boljima od sebe, jer ako se poređiš sa istima, nikad ne možeš da odskočiš, a ako se poređiš sa boljima, onda učiš.

Rekli ste da ste više puta hteli da odustanete.

Šta je to što Vas je nateralo da ipak nastavite sa novinarstvom?

To je stvarno kao droga. Da bi bio novinar, stavno mislim da moraš da budeš malo čaknut, malo šašav. Moraš da budeš radoholik, moraš da imaš nos, moraš da imaš želju za stalnim kretanjem, želju da non-stop nešto novo otkrivaš, inače ne možeš da budeš novinar. To je nešto bez čega ne možeš. Kad to osetiš, tu dinamiku, tu frku, to da moraš sada, moraš da nađeš ovoga ili onoga jer taj bi ti bio savršen za priču... Prosto ta neka stalna radoznalost i želja za pokretom - mislim da je to presudno. Bez toga nisam mogla, uvek sam se vraćala. Sa velikim osmehom Jelena priča o svom poslu, dok joj se u glasu čuje uzbuđenje identično onom kakvo osećaju mladi novinari kada tek počinju samostalno da odlaze na teren. Očigledno mi je da i nakon dve decenije ona jednako uživa u onome što radi, i time me oduševljava.

Mislite li sad da ste odabrali pravu karijeru?

Da! Jako sam srećna sa ovim što sam danas i sa tim što radim! Nikad to ne bih menjala i nikada mi nije bilo žao što se nisam bavila nečim drugim, a mogla sam. Mnogo sam volela psihologiju, volim je i sada, ali ovo je nešto bez čega ne bih mogla. I kad odem na godišnji odmor, osim što mi se ne radi prva dva dana kad se vratim, tokom celog godišnjeg odmora jedva čekam da radim i stalno pratim situaciju, pratim šta se dešava, za mnoge situacije pomislim 'jao, baš sad kad ja nisam tu'. Novinarstvo je nešto što ti baš uđe u krv.

Šta biste izdvojili kao najbolje u dosadašnjoj karijeri?

Ne bih baš mogla da izdvojam nešto. Mnogo toga je dobro, zato što, kad si novinar, možeš da utičeš na stvarnost, možeš da menjaš svest ljudi, možeš da pomognes ljudima. Stavrnio je mnogo toga dobro, ali mnogo je toga i teško. Mnogo je teško čuti razne priče, biti na mestima koja nisu lako dostupna i čuti strašne priče koje su ljudi preživeli, strašne sudbine. Teško je to. Ima hiljadu situacija u kojima preplačem priču. Ali mnogo je dobro što imam priliku da je ispričam, i onda na taj način mogu da pomognem tim ljudima. To je, u suštini, najbolja stvar.

Da li smatrate da ste stvarno na nekoga uticali za ovih 20 godina, da ste nekome pomogli?

Nekad da, nekad sporije, nekad brže, mnogo puta i ne, ali mislim da se svaki novinar susreo sa tim. Na primer rampa za Gitu. To je jedna žena koja je ostala bez noge za vreme bombardovanja i nije izašla godinama iz svog stana. Tekstovima smo upeli da joj nađemo donatore koji su joj napravili rampu i ona je ponovo izašla. Zamislite nekog ko nije godinama izašao iz zgrade. To je jedna od stvarno teških priča, i ima baš puno takvih. Teško je slušati sve to, teško je sve to pretočiti u reči, naći pravu meru da se to napiše, da ne bude bllutavo i da ne bude glupo, sve je to teško, ali je izuzetno lepo što imaš tu privilegiju da tako nešto uradiš.

Jeste li često bili u nekim opasnim situacijama zbog priča na kojima ste radili?

Kada sam otvorila ovu temu, Saša, Jelenin kolega i direktor Medijskog istraživačkog centra, nije mogao a da se ne umeša i otkrije mi kakva je Jelena kada je na terenu.

Saša: Ona to nije ni primetila. Recimo, u slučaju ubistva Olivera Ivanovića odlazak na to mesto gde samo što je ubijen, vožnja albanskim taksijem sa nepoznatim vozačem, mesto ubistva gde je masa kriminalaca i policajaca, a ona to nije ni osetila.

Jelena: Ja sam strašno tvrdoglavka. Kad nešto naumim, ja to moram da ostvarim. Prekršila sam i zakon jednom da bih ušla na mesto i napravila dobru fotografiju. Pravila sam foto-reportažu o beloglavim supovima na Uvačkom jezeru. Na jednom mestu je bilo njihovo hranilište a tamo se ne sme, ulaz je strogo kažnjiv zakonom, ali ja sam silno želela da imam fotografiju mesta gde se oni hrane i zamišljala sam kako izgleda taj ogroman leš krave. To strašno zvuči, ali bez te fotografije ja nisam imala fotoreportažu. Jednostavno mi je falila i ja sam to uradila. Ili, recimo, situacija sa jednim albanskim političarem. On nije htio da odgovori na moje pitanje ni po koju cenu. Ja sam ga pitala možda

sedam puta, i na kraju sam dobijala od njegovih prevodilaca nogom ispod stola znake da prestanem. Onda sam mu rekla da će napisati da je rekao to i to, i više nije imao kud, odgovorio je. Nisam bila izbačena napolje, ali je izgledalo kao da će biti. Nije mi bilo svejedno. U suštini, nije bilo baš nešto puno opasnih situacija zato što, kako je Saša to lepo rekao, ja to nisam ni primetila. Kad si na zadatku, ništa drugo ne vidiš, nego samo ideš za onim što ti treba.

Da li biste rekli da ste već postigli sve što ste želeli u novinarstvu, ili imate neke neostvarene ambicije?

To je teško pitanje. U suštini, ono što sam želela kao klinka mi se dobrim delom ostvarilo. A sada, kada znam mnogo više u odnosu na period od pre dvadeset godina, sada prosto ne želim da ikada stanem. Možda neka neostvarena želja, a što sam sada kadra da uradim a tada nisam bila, jeste neki dokumentarni film. To bi mi bilo jako drago da uradim, jer reportažni način pisanja traži da se pronađe baš to nešto istinski emotivno i lepo, a to je nešto što dokumentarni film takođe može, tako da bih volela možda još i to. A da li sam ostvarila sve, pa, treba još puno priča da se ispriča, ali zadovoljna sam za sad.

Među mnogim stvarima koje mi je tokom razgovora Jelena otkrila o sebi, svom radu u novinarstvu i o samoj novinarskoj profesiji, potkrali su se i mnogi saveti.

Ovo su samo neke od stvari za koje Jelena smatra da su jako važne za dobru priču:

Ja ne odustajem dok nemam to nešto. Meni je to nešto što je ljudski, što je od srca, što je istina, što je jedino istinito, meni je to najbitnije u priči, i to je nešto što će vezati svakog čitaoca za tvoj tekst. I to je bukvalno srž, crvena nit u priči koja ide kroz ceo tekst.

Teren je mnogo važan jer ti ne možeš drugačije da doživiš te ljude i njihove probleme dok ne budeš sa njima, dok ne vidiš šta oni jedu, odakle piju vodu, čime se bave. Uvek pre nego što odem na teren, pretražim sve o tome, pronađem ko su ti ljudi, kako žive. I kad god putujem, ja uvek gledam kroz prozor i razmišljam ko su ti ljudi, i uvek polazim od toga. Teren je nešto neophodno i bez toga stvarno ne može da se bude novinar.

Mora stalno da se uči i nikad ne smeš da misliš da sve znaš, uvek ima još nešto, jer i novinarstvo se menja, samim tim što sad sve radi jedna osoba, za razliku od ranijih vremena kad se tačno znalo ko šta radi. Moraš da znaš sve, a moraš da znaš i da učiš još.

Ako ne budeš dobar u onome što radiš, bićeš nesrećan, i u čemu je poenta onda? Treba baš da voliš to što radiš.

Liga izuzetnih novinara (2): Milorad Doderović

Četiri decenije novinarstva

Kako je novinarstvo profesija koja je uvek aktivna i uvek se razvija, rešili smo da o njoj popričamo sa stručnjacima – dugogodišnjim novinarama čija su imena postala sinonimi za žurnalistam.

Milorad Doderović, niški novinar, u ovoj je profesiji već više od 40 godina. Njegovi počeci kreću se od omladinske štampe, do „Narodnih novina“, „Kurira“, „Glasa javnosti“, dopisništva „Pravde“ i australijskog SBS radija. Nije zaobišao ni televizijsko novinarstvo i autor je mnogih reportaža na lokalnim televizijama.

U njegovim tekstovima često se mogu naći kritike, cinizam i sarkazam. Njegova specijalnost su intervjuji, a one najbolje objavio je i u knjizi -zbirci intervjuja „Držim vas za reč“. Književnosti se dotakao 2018. godine, kada je objavio roman „Hodžina kći“, a objavio je i knjigu kratkih priča o svom novinarskom radu. O njegovoj upornosti govore reči njegovih kolega koji tvrde da Doderovića ni bolnički krevet nije sprečavao da piše. Za njega kažu i da je nagrađivan, zabranjivan i osuđivan, a on sam novinarstvo naziva svojom dijagnozom.

Kako su izgledali vaši počeci?

U novinarstvo sam ušao kad sam shvatio da je vreme da prestanem da se bavim glumom. Pitajući se šta će dalje, u poslednjem trenutku sam se, mada i silom prilikom, opredelio za novinarstvo, jer tu može da se

zaradi. Mada, vuklo me je i ispravljanje nekih krivih Drina, neka borba za pravdu. Prvo sam uleteo u omladinski list „Zbivanja“, koji je bio katastrofalan. Mene je bilo sramota da petkom, kad izađu „Zbivanja“, da ih nosim tako da se vidi glava lista, nego ih savijem pod mišku da ne vidi niko. Kad je tadašnji urednik prestao da bude urednik, mi smo hteli da napravimo nešto novo, da porušimo „Zbivanja“ i da napravimo

„Grafit“. Mnogo dobrih novinara je prošlo kroz „Grafit“. Ja sam neko vreme bio vršilac dužnosti urednika, ali nikad nisam bio to za stalno jer sam bio problematičan. Stalno sam bio naoštren na sistem. Kad „Grafit“ izđe petkom govorio sam: Ako nam do ponedeljka ne stignu makar dve, tri tužbe, mi smo onda za džabe potrošili papir. Moramo makar pet dekana da iznerviramo. A po dva, tri su uvek bila iznervirana zbog tekstova o prodaji ispita i krađi tehnike. Političari u Nišu su pričali: Pazi šta radiš da ne izađeš u „Grafitu“. Naši intervjuji su citirani i bili su vrlo ekskluzivni. „Grafit“ je na kraju zabranjen zbog jednog intervjuja '89 godine. To je bila jedina zabrana nekog medija u vreme Miloševića. Dok sam ja u sudu lektori-sao tužbu koja mi je data, ja sam u stvari dobijao vreme da mi sakrijem ostatke koje smo imali. Zaplena preostalih časopisa bila je neviđena reklama, svi su tražili intervjuje tad.

Šta mislite o omladinskoj štampi danas?

Mislim da je nema dovoljno. Pre su sve republike imale centralne listove, plus svaki veći grad svoj list. Takođe bih voleo da u njima čitam više o problematici koja talasa fakultete i koja sekira dekane i profesore. Svašta se dešava na Univerzitetu. Na fakultetima ima svega i svačega, nepismenost profesora, prodaja ispita, trgovina ispitima... Omladinska i studentska štampa mora da bude malo hrabrija. Mislim da komunisti nisu bili naivni – oni su namerno dopuštali omladinsku štampu kao luft, da se prikaže da neko slobodno piše.

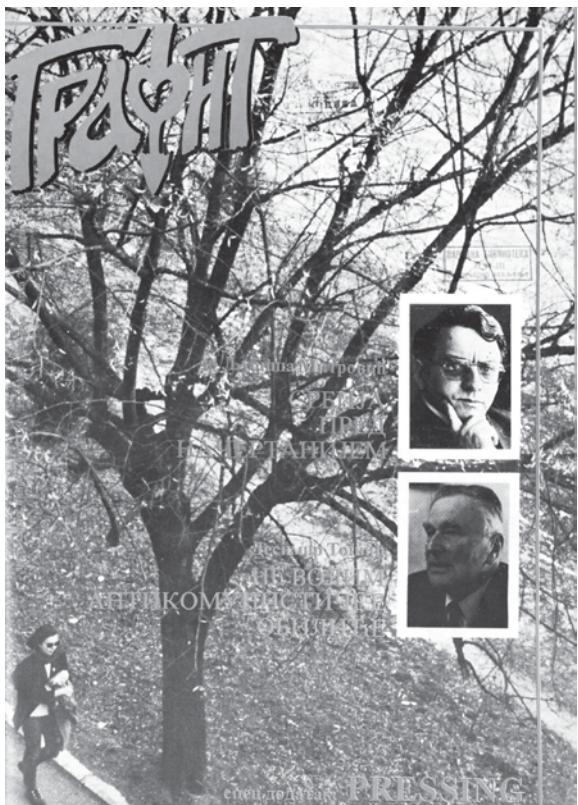
Tokom višegodišnje karijere imali ste prilike da radite u različitim političkim uslovima. Kako je politika uticala na novinarstvo tokom decenija?

Kad je bila samo jedna partija, možda će se neko iznenaditi, tada sam mogao da napišem tekst koji će da uzdrma neku lopužu ili nekog direktora i da Komitet kaže: Brate, ovo ovako ne može. Kad je nastao višepartijski sistem, ti napadaš lopova, dokazuješ da je ukrao novac, on kaže, ako je sa vlasti, da su ga platili ovi iz opozicije, a ako je iz opozicije, kaže da su ga platili ovi sa vlasti, ili kažu da je novinar dobio lov i da lupa gluposti. Mislim da se takve stvari namerno lansiraju od strane političara preko njihovih kuhinja, da vest sustiže vest, da jedna magla pokriva drugu, da je izmaglica stalna. Sve vreme koje sam proveo sa političarima je izgubljeno vreme i mislim da bi novinarstvo bilo idealna profesija kad bi mogli da preskočimo političare.

Ali najgore je kada u novinarstvo uđe čovek koga to žulja, kad mu je novinarstvo poput tesnih cipela, kad ga za to bog nije stvorio. Treba imati predispozicije za to. Mangupi u našim redovima su mnogo opasni. To su oni zalutali kao netalentovani, zalutali kao tatini i maminii sinovi, zalutali kao partijski proglašeni za novinare. Takvi su najopasniji i takvi demontiraju svoje novinare i onda novinar, šta će, piše jadan, a urednik sve baci. A ja sam im govorio: Ne možeš ti da bacaš koliko ja mogu da napišem. Pa saznaš kad nije u redakciji, pa onda proguraš tekst. To je jedna neprestana borba.

Aktivni ste u borbi za slobodu medija. Kako vidite trenutnu situaciju?

Moramo da budemo više solidarni, da se ne ponašamo po sistemu dok mečka ne zaigra na moja vrata, ja neću da podržavam problem drugog kolege, da uvek reagujemo na šta god što se desi kolegi novinaru, da se ne bi desilo sutra nekom drugom, a prekosutra nekom trećem u još gorem obliku. Kada prečukujemo, tada smo glineni golubovi, koje možeš da zvekneš i da tu ne bude baš nekih posledica. Ali, nažalost, u novinarstvu glavni junaci u odbrani sloboda novinara bili su novinari za koje mi nismo ni znali.

Što se tiče slobode medija, šta predviđate, kako će se situacija dalje razvijati?

Ne može novinarstvo da bude ispod staklenog zvona i da ne trpi sve probleme kakve trpi čitavo društvo, ne može da bude socijalno izolovano, ne može da bude nezagađeno. Kad sve bude ojačalo, i kad demokratija postane ozbiljna disciplina, kada i ljudska prava i pravna država počnu da funkcionišu, kad budemo u državi u kojoj čovek za pet hiljada ne gubi stan zbog struje, a lopuža koja je pokrala milione uspeva da se izvuče, onda će i novinarstvo da dobije neka krila koja će da ga nateraju da ostvari ulogu kakvu zaslužuje i ulogu koja je vrlo važna. Novinarstvo je stub, ne baš onaj osnovni koji čini državu, ali važan. Treba da ga se ponovo plaše kao sedme sile, ne zato što ubija, što udara, što donosi modrice, nego što nosi jednu ne baš bezazlenu stvar, a to je istina. Ohrabruju me ipak i te generacije vas koji stižete sa fakulteta. Neka svaki peti prođe, što se kaže, kroz plot, pa je to opet dobro.

Otpušteni ste kao tehnoški višak iz „Glasa javnosti“ i „Kurira“ kada ste odbili da napišete tekst koji se kosi sa vašim etičkim načelima. Šta možete da kažete o takvim slučajevima?

Takve situacije su česte i, nažalost, česti su i novinari koji prihvataju da to odrade. Mlađim kolegama bih savetovao da beže od takvih tekstova kao đavo od krsta.

Kako biste uporedili novinarstvo i medijsku kulturu u Srbiji i na Zapadu?

Mislim da je situacija slična. Ja vam nikad ne bih savetovao da vam CNN bude uzor, jer oni su isto prethodnici velikih ratova, krče put za modelističke projekte i za krupni kapital, za multinacionalne kompanije. Treba reći svakom ko studira žurnalistiku da ni jedan izveštaj iz Pustinjske oluje iz Iraka i Irana nije mogao da prođe direktno u CNN ni u Fox, a da ne bude selektovan. Jedina razlika je, čini mi se, transparentnost u pogledu toga čiji si ti i ko te finansira. Taj koji te finansira reći će ti kakav si i za koga si. Na Zapadu je jasno ko je provladin, a ko nije, ko je za onog ili ovog. Za mene je to čistije, kad ja jasno kažem ko sam. Kome se sviđa, sviđa se, a kome se ne sviđa, ne sviđa se. Pa ti ako hoćeš kupi me, ako nećeš ne moraš, ili kupi i jedne i druge. Mi tu vrstu transparentnosti nemamo, mi imamo lažne glasnike, koji otvaraju listove pred izbore pa ih posle ugase. Razlika je i u tome što se ovi ovde kriju, štede, a oni tamo, shvatajući snagu medija, imaju mnogo bolju materijalnu osnovu i tradiciju i bolje

novinare i imaju i dalje novinare čijim komentarima može da se veruje. A mi ovde smo krenuli da pravimo novinarstvo u kom ti kažu: Nikako tvoj stav! Nabaci gomilu informacija, pa će čitalac da razabere šta je šta. Nije to baš tako, pogotovo kada mu namerno nabaciš gomilu poluistinitih i neistinitih stvari, a onda on od šume ne vidi drvo.

Da li biste sada za sebe rekli da ste imali predispozicije za novinarstvo?

Mislim da sam pogodio žicu, bar što se tiče profesije, i zato mi nije bilo spasa. Omatorio sam, a da nisam do kraja shvatio da su mi uši sve više otekle, kao kod Don Kihota. Ja i dalje menjam svet, ne baš toliko koliko sam u početku mislio, ali ga menjam. To je za mene bila i ostala pobeda. Kad te tako strefi, kad ti odgovara profesija, i novinarstvo i bilo koja druga, nema spasa. Ne mogu oni tebe toliko loše da plate koliko si ti budala da i dalje radiš. Ja i dan-danas mislim da nisam naučio mnoge stvari o novinarstvu. Pogotovo što moderna vremena donose i tehnoške novine, u smislu montaže, recimo. Ko kaže da je sve naučio, taj treba da podnese zahtev da prevremeno ide u penziju. Ja mislim da nisam sve naučio i da imam još štošta da učim.

Nedavno ste objavili knjigu „Sedma sila bez krila“ koja govori o vašem novinarskom iskustvu. Šta vas je motivisalo da to zabeležite?

Mene je obradovalo kad su se pojavili fakulteti žurnalistike. Dobro je školovati ljude, ali praksa je malo drugačija; nije dobro što nje nema dovoljno na fakultetima. Video sam da novinarstvo opasno umire. Imam utisak da ta velika, široka krila sedme sile, koja su s pravom tako nazivana, da sad liče na krila jednog albatrosa koga su neki vetrovi i olje prisilno tresnuli na neku palubu, i taj albatros, jadan, mlatara krilima, a ne može da poleti. Pitanje je šta će s njim biti, da li će ikada poleteti, ili će se tu njegov život završiti. Bio sam zabrinut i osećao sam potrebu da to prvo sačuvam, da pokažem koliko novinarstvo nije nimalo lako, koliko tvrdoglavosti je potrebno. Nju savetujem svakome ko bar malo oseti tu čar - menjaš nešto, spasavaš nešto, pomažeš običnim ljudima... Hteo sam i da ostavim i poruke i pouke za vas mlađe, o tome kako da se snađete. Ja i sinu govorim: Ovo što te ja učim možda je malo dekadentno i staromodno, ali učim te samo da ne lupiš glavom tamo gde sam ja već lupao, da barem taj zid preskočiš, pa udari u neki sledeći koji je meni

PRESSING
Гласило студената Универзитета у Нишу

ЧЕТИРИ ДАНА СТУДЕНТСКИХ ДОГАДАЊА

‘МИРНО’ ДО ПОБЕДЕ

Само један ноћ поје почела миришних студената из Београда, огласили су се и нишки студенти. Све је почело од тога да је електротехничког одбора Савета студената Универзитета у Нишу, који је пружају пуну подршку позитивном раду и активности Студентског савета. Овданим студентима су истог дана започели добор студената, а потом и демонстрација и затим демонстрација на Грађаком подруму. У исто време одржава се демонстрација на Универзитету. Са које је ускраћена подршка студенским демонстрантима, али и подршка свим демонстрантима да нису имали веомајућу информацију у том тренутку о демонстрацијама у глашном граду. Јесто да је било уговорено да се између осталог тражи да се проблеми решавају у добрим сарадњама.

Многи, иако сам јекан факултета били тако „зарчнити“, нарочити после изненадне оставке професора Гадимира Алибабића, бројни су за научни рад који су своју одлуку донесли са намером што су го разговарају са професором Јованом Јакшићем, професором Електротехничког факултета одјелу једну професором на информативни разговор. По речима проектора

Миловановића, који тврди да није упознат ни једном демонстрантима, али је и то да он не жели да учествује у таквој „демонстрацији“. Мада је, омакнутим извештајима СУПУ, упознат да је Универзитет и обећао да се то више неће поновити, проектор за научни рад је упознат да ће се овако довољно памети да имају свој став и своје захтеве.

Дан следећи, показао је да су студенти око њега и својим захтевима „изгорели“. Неколико позорница откупило се око двије часе студената који су прекинули предавања и објавили да ће имати и моралне надстратичке демонстрације. Скупу су присуствовали и професори појединих факултета, међу којима је професор Никола Стојановић, декан Електротехничког факултета, професор Јован Јакшић и професор Миладин Ильин. Студенти су тада постали узимати да уколико се не испуни највиши захтеви, они

ћрну до Београда. Тако је око 250 нишских високошколаца 12. марта 1981. године узроковало београдским студената покажујући личност.

Савет студената Универзитета градило се са поштовањем појединачна која су истичали обезбеђивањем опозиционих странака, популарним су митингима протестијућим студената и највећим демократије и људских права, против употребе силе и породачине и т.д.

Истог дана стигао је и оставак професора Николе Стојановића, декана Електротехничког факултета, због чега је био узроковано сасвим неочекано сајамство што величина декана није дожрала тренутку. Професор је узимао да се рекреја да величина иматије имала осећај за студенте, јер су сматрали да професор је изјавио несигурно да је узроковано. Мада је тог дана научно-наставно веће подложавало захтеве студената, професор је узимао да један дан заједно са студентима.

Сви захтеви студената у читавом Србији испуњени су до завршетка овог броја.

Ангела Табаковић

nepoznat.

U svojoj knjizi novinarstvo nazivate svojom dijagnozom. Kako biste to objasnili?

To je jedna pozitivna zavisnost koja je korisna, jer da nema takvih zavisnika, javnost ništa ne bi znala. Kakav bi tek lopovluk bio da nema ponekog savesnog, odgovornog i ozbiljnog novinara koji smogne hrabrosti da javnosti doturi priču. Ja imam dijagnozu, ja sam neizlečiv i samo sam happy što sam sve ovo preživeo.

Kažu da novinar, dok se bavi tuđim životima, zaboravi na svoj. Kako izgleda život novinara?

U 42. godini sam se setio da bi možda bilo dobro da imam porodicu... Zapostavljaš porodicu, zapostavljaš sebe, zapostavljaš svoje probleme. Pre si spreman da zbog tuđeg problema odeš na dva dana iz Niša, da ti za to vreme istekne rok za plaćanje struje, pa se vratиш a struja ti isključena. Uz mnogo stresova, mnogo rizika, neredovan i neorganizovan život, život koji je lažna sloboda. Na toj slobodi zavidi ti supruga koja ode na posao u 7, dok sneg veje, a ti ostaneš da spavaš. Ali zato ona u petak, kad se otkači iz kancelarije, do ponedeljka u 7 ujutru ne mora da misli ni na šta, a mene

mogu da cimnu i sa rođendana, i sa svadbe, i sa gripom, da odem da propratim neki događaj. To je ta lažna sloboda, koja ti pojede vikend, i praktično samo živiš u iluziji da si slobodan.

Šta biste izdvojili kao najbolje u dosadašnjoj karijeri?

Nažalost, one tekstove koje najmanje pamtim, jer mnogo je tih običnih ljudi kojima sam pomagao. Ne u smislu pomagao da nešto urade uz moju protekciju, nego da ostvare neko pravo koje im se krši. To su obično anonimusi, kojih, da ih kao novinar nisam zabeležio negde, ja ne bih mogao da se setim. To su ti ljudi koje svakog dana srećem i zbog kojih teško prođem ulicom, treba mi po sat vremena. Samo obična priča, obični ljudi, sve ostalo je bilo bezveze.

Kakav biste savet dali mlađim novinarima?

Rekao bih im da, ako misle da su talentovani za posao koji rade, pismeni, glasovno dobri, ako imaju te predispozicije, da ne odustanu od ovog posla. Da ne odustanu i da budu uporni, iako će im mnogi govoriti da su budale, iako će videti mnoge koji su bogatiji oko sebe, da izdrže, da spasavaju novinarstvo jer ono zasluzuje da bude spasavano, da naprave korak dalje i da budu bolji od nas, uz nadu da će da žive u boljim vremenima. Novinarstvo je bolest koja jeste zarazna, ali utiče samo na komfor života, može s njom i da se preživi. Kada bi me sada pitali da li bih ponovio sve, rekao bih da, bih.

Razgovarao: Marko Stojanović

Preveli: Andrija Stojanović i Marko Stojanović

Intervju: Henrik Kim Rer

Njujork nisu pobedili ni teroristi ni uragani - Nece ni Korona

Danski strip može da se pohvali nekim svetski poznatim autorima, kao što su Tedi Kristijansen, Piter Snebjerg i Kristijan Hojgard. Jedno od imena koja pripadaju gornjem ešalonu danskog stripa po svojim crtačkim kvalitetima ali i po internacionalnoj karijeri svakako je i Henrik Kim Rer. Popričali smo s njim o njegovom umetničkom radu, ali i životu u gradu koji trenutno trpi najveći teret u borbi s virusom korona - Njujorku.

Osnovali ste studio "De Bla Bil" relativno mladi. Zašto?

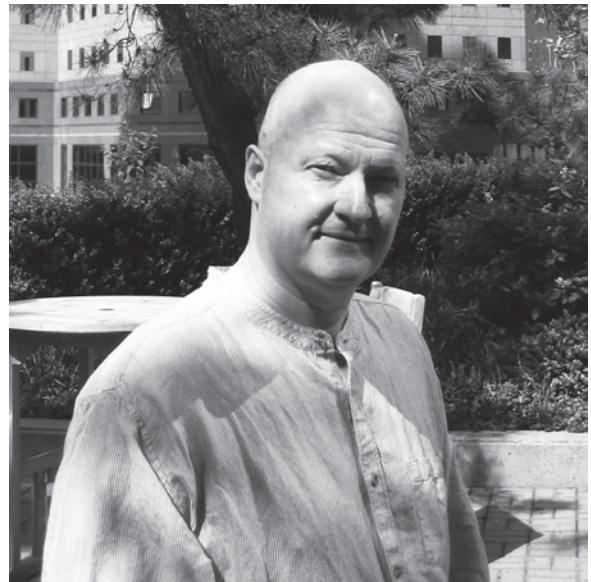
Jedan dobar prijatelj je putovao po Južnoj Americi godinu dana, i napisao mi je pismo sa plaže u Brazilu predlažući da otvorimo prodavnici stripova i studio kada se vrati u Dansku. Pristao sam. Obojica smo imali po 20 godina kada smo ga otvorili. Bilo je to sjajno vreme. Svi u studiju su bili mlađi, ambiciozni i puno obećavali, a svet nam je izgledao širom otvoren.

Šta se, onda, promenilo i nateralo Vas da zatvorite studio?

Studio je bio u mom rodnom gradu, Odensi, a ja sam se preselio za Kopenhagen. Bilo je više prilika za mladog crtača stripova u glavnom gradu Danske a takođe sam imao i devojku koja je tamo živela. Studio je nastavio da radi mnogo godina nakon mog odlaska, i njega su vodili i koristili mnogo mojih dobrih kolega.

Možete li reći nešto o stanju stripske scene u Danskoj našim čitaocima? Da li se promenila u odnosu na vreme kada ste Vi počeli sa radom?

Stripska scena u Danskoj je nekakva mešavina. Postoji veliki i raznoliki izbor visoko kvalitetnih izdanja, kako danskih tako i prevoda stranih stripova, ali prodaja nije tako visoka kao kada sam počinjao pre 35 godina. Šanse za danskog autora da zarađuje za život baveći se stripovima u Danskoj su sada male.

Prešli ste okean. Šta Vas je nateralo na taj potez?

Pretpostavljam da je to bila žudnja za avanturom, nagon da probam nešto novo i možda teško. Bio sam usred svojih dvadesetih, bez tereta brige o ženi ili deci, pa je prostо bilo moguće da se preselim.

Neki Evropljani dožive neku vrstu kulturološkog šoka kada dođu u SAD. Da li ste ga i Vi iskusili?

Kulturološki šok? Ne, ne baš. Njujork ume biti veoma nemilosrdan u odnosu na Kopenhagen, ali sam se navikao na njega prilično brzo. Sada mogu biti jednako bezobrazan kao bilo koji drugi tip tamo (Smeđ).

U kom smislu je Njujork nemilosrdan? Da li je američka strip scena bila nemilosrdna u odnosu na onu koju

ste poznavali u Danskoj?

Nisam pričao o stripskoj sceni već o sveopštem utisku grada koji nikad ne spava. On je bio, a možda je i dalje, mesto gde je mnogo više ljudi bilo u poteri za dolarom, koji se pri tom nisu uvek vladali etikom u pronalaženju načina da ga se dokopaju.

Vi se bavite kako karikaturalnim tako i realističnim stilom. Da li je izazov da se prebacujete sa jednog stila na drugi? Da li se osećate jednakо prirodno u oba?

Ne, to mi nije neki izazov. Radim na taj način još od tinejdžerskih dana. Nalazim da mi je karikatura lakša od realističnog stila, verovatno zato što nisam imao odgovarajuće umetničko obrazovanje, ali sve je j@b@no teško. Imam veoma problematičan odnos sa svojim poslom.

Da li se osećate da ste u nepovoljnem položaju, zato što niste imali „odgovarajuće umetničko obrazovanje“ kako ga nazivate?

O, da, veoma. Moje poznavanje ljudske anatomije, na primer, ostavlja poprilično prostora za napredak. Takođe, sam sam sebe naučio mnogim stvarima koje bih naučio dosta brže i verovatno bolje uz pomoć nekolicine dobrih učitelja.

Možete li mi objasniti na šta ste mislili pod „veoma problematičnim odnosom sa svojim poslom“?

Obično ne volim sopstveni rad, jer u završenom radu vidim sve same greške. S druge strane, mislim da ne bih bio srećan bez bavljenja umetnošću odnosno stripom, pa je sve to, kao što rekoh... Problematično.

Bili ste neposredni svedok terorističkog napada 11. septembra. Koliko Vam je teško bilo da nacrtate strip zasnovan na tome - a nacrtali ste dva? Na koji način je bilo različito u odnosu na crtanje prethodnih stripova?

Pa, bilo je nabijeno emocijama - u pitanju je autobiografska priča o mojoj porodici u opasnosti. Naročito je pisanje bilo teško. Pre toga sam se bavio samo fikcijom. Kada radite nešto što je zasnovano na stvarnom životu, vaš posao je da odlučite šta da ne ubacite u rad. U pisanju fikcije je upravo suprotno.

Da li ćete napraviti strip o trenutnoj bici Njujorka sa korona virusom?

Nemam planove da napravim priču vezanu za korona virus, ali ko zna šta će se desiti u budućnosti. Ako dobijem pravu ideju, zašto da ne?

Kako se Njujorčani uopšte bore sa ovom trenutnom nepogodom oličenom u virusu COVID 19? Vesti koje nam stižu iz Njujorka su prilično zastrašujuće.

Njujorčani se nose sa koronom isto onako kako su se nosili sa 11. septembrom i uraganom Sendi - oni stisnu zube i guraju napred. Ako se lako predaš, ne opstaješ dugo u Njujorku. Potrebno je mnogo da bi potukao Njujorčane.

Živite u SAD-u a ipak radite za francuske izdavače.

Može biti glupo pitanje, ali zašto ne radite za američke izdavače?

Mislim da su moj stil i način priovedanja više evropski nego

američki. Takođe, radio sam za skandinavske izdavače pa prešao da radim za francuske, i nisam imao potrebu da tražim posao kod američkih. Možda jednog dana u budućnosti? Radio sam za dosta reklamnih agencija u Njujorku i Čikagu, ali to nisu bili stripovi, naravno, već storibordi.

U poslednje vreme radite stripove zasnovane na književnosti ili istoriji, često i na obe istovremeno. Šta je to što vas čini zainteresovanim za ove dve oblasti?

Ja ih prostо obožavam. Moja baba je imala serije knjiga o istoriji sveta u 18 tomova. Čitao sam ih kao klinac kada sam je posećivao i, zapravo se nikada nisam oporavio od toga.

Pisali ste svoje stripove, a ipak trenutno radite i sa scenaristom. Koje su razlike između crtanja na osnovu sopstvenog scenarija i crtanja na osnovu tuđeg?

Volim saradnju. Sebe ne možeš iznenaditi, a druga osoba može da u strip donese nešto o čemu nikada nisi razmišljao. Saradnja je pogodna da proširi ideje nekog projekta. E sad, ovo što sam rekao na stranu, ponekad ti je potrebno da pišeš i ilustruješ svoju priču, jednostavno da bi imao totalnu kontrolu. Smatram da izmena između ova dva pristupa radu donosi plodu.

Šta biste posavetovali mlađog umetnika koji počinje sa bavljenjem stripovima danas?

Drži se rokova. Ostani gladan. Radi nešto što je teško za tebe, jer je to jedini način da se razviješ kao umetnik. Da li sam pomenuo da treba da se držiš rokova?

Piše: Aleksandar Radovanović

Vek džeza (32)

Džez kao samosvojna i autonomna muzika

Uprkos činjenici da je nastao u procesu konfrontacije dve vrlo različite kulture, džez nije ni afrička ni evropska muzika, niti njihov spoj, već je samosvojno i autonomno muzičko područje za čiji je nastanak i dalji razvoj odgovoran američki crnac.

Mnogi istraživači afričke kulture i robovskog društva u Americi ističu činjenicu da afrički robovi u Sjedinjenim Američkim Državama nisu bili u stanju, posle nekoliko generacija, da zadrže bilo koju od više očiglednih afričkih tradicija, što je uslovilo pojavu skoro potpuno različite individue nazvane Afroamerikancem ili američkim crncem. I zaista, u džezu je veoma lako uočiti evropske elemente (instrumentacija, harmonija i formalne strukture). Međutim, bilo bi brzopletno i potpuno pogrešno zaključiti da su afrikanizmi potpuno ugušeni evropskom muzikom kao muzikom dominantne kulture. Zapravo, muzički elementi afričkog porekla su, da upotrebim jedan psihoanalitički izraz, „sublimisani“, odnosno, izgrađeni na jedan potpuno nov i originalan način, koji se ne može naći ni u afričkoj, ni u evropskoj muzičkoj praksi. Drugim rečima, zbog relativno brzog gubljenja „urođeničkih i plemenskih“ referenci svojih afričkih predaka, Afroamerikanac nije mogao da rekreira segmente afričke muzike u novoj sredini, već ih je sačuvao tako što ih je smestio u jedan potpuno nov i originalan muzički kontekst. I upravo ova transformacija afričke muzike konstituiše i održava supstancialnost džeza kao autonomne muzičke tvorevine. Džez, dakle, uprkos činjenici da je nastao u procesu konfrontacije dve vrlo različite kulture, nije ni afrička ni evropska muzika, niti njihov spoj, već je

samosvojno i autonomno muzičko područje za čiji je nastanak i dalji razvoj odgovoran američki crnac.

Jedno od svojstava pentatonske lestvice koja je u najširoj upotrebi u Zapadnoj Africi (odakle potiče 85% robova deportovanih u Ameriku) je težnja za izbegavanjem polustepena koji su tako važan element evropske dijatonske lestvice. Istraživač afričke muzike Ernest Borneman ističe: „...Afrikanci koji nisu upućeni u evropsku muziku pokazivače nesigurnost kada se od njih traži da pевајu temperovanu lestvicu. Ovo postaje posebno očigledno kod trećeg i sedmog stepena dijatonske lestvice. Pevač skoro uvek pokušava da sklizne sa ovih stepeni uz pomoć skliznuća, nerazgovetnosti ili širokih vibrato efekata kako bi se približio vrednosti lestvice.“ Slično svojim precima i američki crnac je, kako je evropska dijatonska lestvica sve češće ulazila u upotrebu, pokazivao tendenciju za neznatnim snižavanjem („skliznućem“) trećeg i sedmog stepena dijatonske lestvice kako bi postigao uklanjanje polustepena. Neznatnim snižavanjem terce i septime dijatonske lestvice afroamerički crni pеваč ili muzičar proizvodi tzv. blu-tonove, tj. blu-tercu i blu-septimu. Preciznosti radi, treba imati na umu da blu-terca i blu-septima nisu snižena-terca i snižena-septima. Naime, pravi blu-tonovi nisu rezultat jednostavnog snižavanja ili povlaćenja tonova dijatonske lestvice, već poseduju posebnu intonativnu visinu, tj. zauzimaju posebno mesto na lestvici. Ovi tonovi nisu ni molske ni durske prirode, već su „negde između“. Za razliku od duvačkih i žičanih instrumenata, kao i vokala, oni se ne mogu odsvirati na klaviru, jer im je mesto u prostoru između

dirki. Vidimo, dakle, kako su crni američki pevači i muzičari upotreboom blu-tonova bežali od polustepena u težnji da rekreiraju nešto od afričkih celostepenih lestvica. U stvari, ispravnije bi bilo reći da su oni sačuvali „sistem“ afričke muzike, ali je „metod“ bio potpuno nov i u Africi samo retko u upotrebi. (Čitaocu je verovatno jasno da je ovo bio potpuno nesvestan ili spontan proces podstaknut akulturacijom).

Kako je akulturacija rasla, tako je na kraju, došlo i do uklanjanja blu-tonova. Tokom pedesetih godina uočavamo u tzv. urbanom bluzu i modernom džezu sve manju učestalost blu-tonova na račun „evropskih“ malih terci i septima. Mnogi savremeni džez muzičari nisu u stanju da razlikuju blu-tercu

od male terce – i što je još čudnije – kada slučajno odsviraju blu-tercu oni misle da su odsvirali malu tercu. Jedan od retkih modernih džezista koji je bio svestan te razlike, verovatno zahvaljujući svom izvanrednom poznavanju najranijih stilova džeza i folklorne muzike američkog crnca, bio je Čarls Mingus. Mingus je u mladosti bio neposredno izložen uticaju afrohrisčanske muzike i svirao sa vodećim ličnostima džeza – od Luja Armstronga do Čarlija Parkera. Takođe, za razliku od drugih modernista nije prezirao tradiciju džeza. Nema sumnje da mu je ovo iskustvo dalo očiglednu prednost nad ostalim njegovim savremenicima. Ipak, bezbedno je utvrditi da su do kraja pedesetih blu-tonovi potpuno nestali iz džeza. Njih su svirali samo još uvek živi muzičari tradicionalnog džeza.

Još jedan princip djeza, princip koji nalazimo već u folklornoj muzici američkog crnca, dominira džezom od njegovog početka pa do današnjeg dana. On se nalazi u neposrednoj vezi s onim što se prilično neodređeno naziva „džez-filing“ ili „sving“. On je, takođe, u koliziji sa evropskim muzičkim principima, što nas upućuje da njegov koren potražimo u afričkoj muzičkoj praksi.

Afrička muzika je, pre svega, vokalna i ritmička. Ne znaju svi Afrikanci da sviraju bubnjeve i druge unstrumente, ali zato svi pevaju, kao solisti, u horu i grupama. Afričko pevanje je unisono i poseduje malo harmonije.

Jedan od razloga zbog kojeg su melodiski instrumenti u afriči oskudni (mahom su to duvački i žičani instrumenti ograničenog dijapazona), verovatno počiva u činjenici što je afrička muzika u svojoj osnovi ritmička. Často se ističe – i to sasvim opravdano – da Afrikanci poseduju suptilniji osećaj za ritam nego Evropljani ili beli Amerikanci.

Mnogi etnomuzikolozi su uočili da je najveći deo afričke

muzike posvećen ritmičkom ukrštanju i povezivanju. Afrikanac uživa u sukobu ritmova. Jedan od suštinskih obrazaca „ukrštanja ritmova“ u afričkoj muzici je kontrast između dvodelnog i trodelnog metra. Ritmički kontrasti mogu da budu i složeniji, ali je ovo tri-povrh-dva ukrštanje sveprisutno i može se naći u svoj muzici južno od Sahare.

Iz nastojanja američkog crnca da reprodukuje nešto od osećaja „ukrštenih ritmova“ afričke muzike, stvoren je jedan potpuno nov muzički princip koji će karakterisati njegovu folklornu muziku i koji će kasnije biti inkorporiran u džez i bluz. Dok je u evropskoj muzici osnovni ritmički puls impliciran samom melodijom, u džazu melodija namerno izbegava osnovni ritmički puls, što onda iziskuje kakvu-takvu ritam-sekciju. Naime, tonovi koje džez muzičar svira ne počinju i ne završavaju se na kraju taktovih delova, doba, niti čak između njih, što je slučaj u evropskom sinkopiranju, već su dislocirani u odnosu na ritmičku shemu, kao da je ritmički puls irelevantan. Pravi džez muzičar će uvek težiti da svoje melodijске fraze osloboodi vezanosti za osnovni ritmički puls. Može se videti kako džez muzičari, tokom smenjivanja jednog stila drugim, uvek iznova pronalaze načine da svoje

melodijске linije odlepe od osnovnog ritmičkog pulsa. Aritmičke melodije postojale su u ovoj muzici oduvek, od samog početka. metričkom postupku, princip odvajanja melodije u odnosu na osnovni ritmički puls nalazi se u suštini džeza.

I na ovom primeru (kao i u slučaju blu-tonova) vidimo kako američki crnac nije rekreirao sistem ukrštenih ritmova afričke muzike, već je taj princip sačuvao tako što je pronašao način da ga ispolji smeštanjem melodijске linije van osnovnog pulsa.

I blu-tonovi i odvajanje melodije od ritmičkog pulsa nisu nikakva kopija ni afričke ni evropske muzike, već sasvim različito, potpuno novo i originalno muzičko područje svojstveno afroameričkoj muzici u celini. Oni su primjeri koji potvrđuju da je džez (nasuprot mnogim tendencioznim izjavama koje žele da ga prikažu kao spoj, ili hibrid dve muzičke kulture) samosvojna i autonomna muzička tvorevina. I prosti je zadivljujuće da je ona delo ljudu koji su bili primorani da žive pod nenormalnim uslovima eksploracije, surovosti, nasilja, ali i ljudi koji su očigledno imali jako izražen nagon za smislim života i stvaralačkim naporom.

СТУДЕНТСКИ КУЛТУРНИ ЦЕНТАР НИШ

Ниш, Шуматовачка бб
018/ 523 364, 523 120, 523 411

Академски фолклорни ансамбл "ОРО"

Велики народни оркестар

Академски мешовити хор

Академски женски хор

Академско позориште

Психолошко саветовалиште
за студенте СКЦ-а Ниш

Књижевно-трибински и
документарни програм

Издавачка делатност

Музичко-сценски програм-
концерти, перформанси

Ликовни програм- изложбе

Филмски програм

Међународни студенчки
фестивал фолклора

Међународни студенчки
позориши фестивал Урбанфест

Светосавски бал

www.skc-nis.com

Студентски центар Ниш
Установа за стандард студената Републике Србије

Uprava

Studentski centar Niš
Ustanova za standard studenata
Republike Srbije
Aleksandra Medvedeva br. 2
www.scnis.rs, info@scnis.rs
tel/fax 236-686, 226-487, 231-339

Studentski dom - Paviljon I i II i Linijski restoran - Topličina 1

Studentski dom - Paviljon III i Linijski restoran - Velikotrvavnska 2

Studentski dom - Paviljon IV i Linijski restoran - Gradsko polje bb

House caffe - klub studenata u Velikotrnavskoj 2 , kod Medicinskog fakulteta

Klub Ekonomskog fakulteta -
Trg Kralja Aleksandra 11

